

تیۆره کانی فیمینیزم و پیگه ی نافرته له کۆمه لگای هاوچه رخدا: توژیینه وه یه کی تیۆریی شیکارییه

فاتیمه موراد مه لا

به شی کۆمه لناسی، کۆلیژی ئاداب ، زانکۆی صلاح الدین ، هه ولیر، ههریمی کوردستان، عیراق

arso42620@student.su.edu.krd

پ.ی.د.محمد حسین شوانی

به شی کۆمه لناسی، کۆلیژی ئاداب ، زانکۆی صلاح الدین ، هه ولیر، ههریمی کوردستان، عیراق

Mohammed.mohammed1@su.edu.krd

پوخته

زانباریه کانی توژیینه وه

به روار ی توژیینه وه:

وه رگرتن: ۲۰۲۳/۸/۹

په سه ندردن: ۲۰۲۳/۱۱/۸

بلا و کردنه وه: به هار ۲۰۲۵

وو شه سه ره کییه کان

*Theory, Stature,
Feminism, Society,
Contemporary Society.*

Doi:

10.25212/lfu.qzj.10.1.4

سه ره له دانی تیۆری فیمینیزمی کلاسیک ده گه ریته وه بو گه شه سه نندی تیۆری سیاسی رۆژئاوا له سه ده ی نۆزده، به دیاری بکراوی له نیوان سالانی ۱۸۳۰ تا ۱۹۳۰، هاوکاته له گه ل دهرکه وتن و په ره سه نندی زانستی کۆمه لناسی، کۆمه لیک ژنی تیۆریست له ولاتانی ئه وروپا و ئه مریکا له وکاته دا به شداری کارایان له دیاری کردن و شیکردنه وه ی دیارده و کیشه کۆمه لایه تییه کانداهه بووه و به شداریه کانیان له کایه ی زانستیدا هیچی که متر نه بووه له هی تیۆرفانه پیاوه کان. له وانه ی به شداری بهرچاویان له دارشتنی تیۆره فیمینیسیتییه کانداهه بووه ، وه کو (ماری ئه ستیل ۱۶۶۸-۱۷۲۱)، (ماری وارتمی مونتاگیو ۱۶۸۹-۱۷۶۲)، (ئه بیگیل ئه دامز ۱۷۴۴-۱۸۱۸). (ماری ویلستن کرافت ۱۷۵۹-۱۷۹۷). له ئیستادا چهنده ها تیۆری جیاواز که له کلتوری جیاوازه وه سه ریان هه لداوه، له گو تار ی فیمینیسیتی هاوچه رخدا ئاماده بیان هه یه. ئه م توژیینه وه تیشک ده خاته سه ر ئه و تیۆرانه و رۆلیان له بهر زکردنه وه ی پیگه ی نافرته دا ، که توانراوه تا راده یه ک له ئه رک و مافه کانداهوشانی پیاو بن له کۆمه لگادا، خالی هاوبه شی نیوان فیمینیسته کان نامانجیکه ئه ویش بهر زکردنه وه ی پیگه ی ژنه له کۆمه لگادا، هه رگیز ئه م هه لکشانه له سه ر

بنه مای داکشانی پیگه ی بیواو نیه به لکو به کسانبونی هه ردووکیانه.

پیشه کی

فیمینیزم دیاردهیه کی کۆمه لایه تییه، وردبوونه وه له دیارده کۆمه لایه تییه کان کاریکی ئاسان نیه و به لکو مه حالیشه بتوانریت بگه یه راستیه کی ته واو ره ها ئه وه ی له توانادا هه یه ته نیا نزیکبوونه وه یه له راستی. کاتیك مه به ستمانه له هه قیقه تی فیمینیزم نزیکبینه وه سه ره رای زانینی چۆنیه تی سه ره لانی دیارده که، ده بیٹ ئاسته جیاوازه کانی و جۆره کانی و هه موو ئه و دیدگا و تیروانیانه ی ده باره ی ناوه رۆک و فه لسه فه ی فیمینیزم هه ن بیاناسین، له لایه کی دیکه وه تیشک بخرینه سه ر ئه و فاکته رانه ی یاخود ئه و ره هه ندانه ی که یارمه تیده ر بوون له به ره و پیشبردنی لایه نی هزری و تیۆری دیارده که تا بووه ره وشیکی کۆمه لایه تی و مرۆبی بۆ شیکردنه وه ی جیهانی فیزیکی و کۆمه لایه تی ئافره تان و رزگار کردنیان له وه هه لومه رجه ناله باره ی تیایدا بوون. ئه م تووژینه وه یه له پوخته، پیشه کی، سی به ش و ئه نجامه کانی تووژینه وه که پیکهاتووه، به شی یه که م تایبه ته به ره هه ندانه کانی تووژینه وه و دیاریکردنی چه مکه کان، به شی دووه می تووژینه وه که تایبه ته به تیۆره کلاسیکه کانی فیمینیزم و تیایدا تیۆری فیمینیزمی لیبرالی، مارکسی و سۆشالیستی، رادیکالی باسکراوه و بۆ هه ر یه کیکیان تیۆرفانیك به نمونه وه رگیراوه. به شی سییه می تووژینه وه که ش ئامازه به تیۆره هاوچه رخه کانی فیمینیزم ده دات که پیکهاتوون له کۆمه له تیۆرییه کانی وه ک: تیۆری شیکردنه وه ی ده رونی، فیمینیزمی پۆست مۆدێرن، ئیسلام و فیمینیزم.

۱- ره‌ه‌نده‌کانی تو‌یژینه‌وه‌که و دیاریکردنی چه‌مه‌کان

۱-۱- ره‌ه‌نده‌کانی تو‌یژینه‌وه‌که

۱-۱-۱- گرتی تو‌یژینه‌وه‌که

دیاریکردنی گرتی تو‌یژینه‌وه‌که مه‌رجیکی سه‌ره‌کیه له هه‌ر تو‌یژینه‌وه‌یه‌کی زانستیدا، به‌هه‌نگاو‌یکی گرنگ داده‌نریت به‌وه‌ی سه‌ره‌تا و ده‌سپیک‌ی هه‌نگاوه‌کانی دیک‌ی تو‌یژینه‌وه‌که‌ی به‌دوادادیت. گرت بریتیه له و گریه‌ی تو‌یژهر ده‌یه‌و‌یت بیکاته‌وه و له‌خه‌می یه‌کلایی کردنه‌وه‌یدایه ،تو‌یژهر ناتوانیت یه‌که هه‌نگاو بنیت له کاری تو‌یژینه‌وه‌دا بئ دیاریکردنی ناو‌نیشان و گرتی تو‌یژینه‌وه‌که‌ی ،هه‌لبژاردنی بابته و گرتی تو‌یژینه‌وه‌ش به‌په‌سه‌یه‌کی چری بپرکردنه‌وه‌و رامان و لیکدانه‌وه‌ی هزریدا تیده‌په‌پن ،کاتیک تو‌یژهر گرتی تو‌یژینه‌وه‌که‌ی له‌گه‌ل تانا مادی و زانستی و کات و گونجانی جه‌سته‌یی و کۆمه‌لایه‌تی خۆیدا به‌راورد ده‌کات ،تا برپاری کۆتایی ده‌دات ، بۆیه گرانترین و گرنترین کاریک تو‌یژهر بیکات پوخته‌کردن و پاکردنه‌وه‌ی گرتی تو‌یژینه‌وه‌که‌یه‌تی له بابته‌کانی تر ،تا توانای کۆنترۆلکردن و قبولبونه‌وه‌ی هه‌بیت له بابته‌که‌دا .بۆیه به‌کورتی گرتی ئەم تو‌یژینه‌وه‌یه بریتیه له روونکردنه‌وه‌ی تیۆره‌کانی فیمینیزم و کاریگه‌رییان له‌سه‌ر دیاریکردنی پیگه ئافره‌ت له کۆمه‌لگای هاوچه‌رخدا.

۱-۱-۲- گرنگی تو‌یژینه‌وه‌که

گرنگی تو‌یژینه‌وه‌ زانستیه‌کان له دوو بواردا به‌ده‌رده‌که‌ون یه‌که‌م له بوا‌ری تیۆریدا به‌هۆی گه‌ران و پشکنین و به‌دووادا‌چونیان بۆ با‌گراوندی تیۆری تو‌یژینه‌وه‌کانی پیشوو و ئەو سه‌رچاوانه‌ی له‌سه‌ر ئەو بابته‌نوسراون بۆ وه‌لامدانه‌وه‌ی په‌رسی سه‌ره‌کی تو‌یژینه‌وه‌که ،هه‌میشه‌ ده‌بنه‌مایه‌ی که‌له‌که بوونی زانست وزانیاری زیاتر له‌سه‌ر دیارده‌و رووداوو بابته‌ی تو‌یژینه‌وه‌کانیان ،بۆیه ئەم تو‌یژینه‌وه‌یه‌ش له رووی تیۆریه‌وه‌ ده‌وله‌مهن‌دی زمانی کوردی له بوا‌ری ئەکادیمی و تو‌یژینه‌وه‌ی زانستی لئ ده‌که‌و‌یتته‌وه‌، له رووی پراکتیک‌یشه‌وه‌ به‌سته‌نه‌وه‌ی پیگه ئافره‌تان به‌ تیۆره‌کانی فیمینیزم به‌رچا‌وروونی له‌سه‌ر کاریگه‌ری ئەو تیۆرانه له کۆمه‌لگای هاوچه‌رخدا نیشان ده‌دات.

۱-۳-۱- ئامانجی توژیینه وه که

ئامانجه کانی ئەم توژیینه وه به بریتین له وه لامدانه وه ی ئەم پرسیارانه به شیوه یه کی زانستی و له ریگی پشکنین و بنکۆلکردن و به دوواداچوونی ئەو تیۆرانه ی له سهر فیمنیزم نوسراون و په یوه ندییان به پیگه ی ئافره تان له کۆمه لگادا هه بووه.

أ- ئایا تیۆره کانی فیمنیزم چ رۆلێکیان له هۆشیارکردنه وه ی ژناندا هه بوو له سه ده ی نۆزده؟
ب- ئایا ژنان له ژیر کاریگه ری تیۆره کانی فیمنیزمدا کاری ریکخراوه بییان ده ست پیکردوه؟

۱-۲-۱- دیاریکردنی چه مکه کان

دیاری کردنی چه مکه کان و پیناسه یه کی زانستی بۆیان له توژیینه وه دا به به کێک له هه نگاوه بنچینه یه کان داده نریت، له ناو نیشانه که دا ده بی توژیهر ناگاداری چه مکه سه ره کیه کانی توژیینه وه که ی بی ت و مانا کانیان روون بکاته وه ، له م توژیینه وه یه شدا چه ند چه مکیکی سه ره کی هاتوون ، که بریتن له :-

۱-۲-۱- تیۆر (Theory)

تیۆر، بریتیه له چوار چپوه یه کی هزری، کۆمه له گریمانیه کی زانستیانه را فه ده کات و له سیستمیکی زانستیانه به یه که وه په یوه سه ت دایان ده ریژی ت بونیادنانی تیۆری زانستی، پشت به هه ولأ و ره نجی ئەقلیکی پیکه یینانی ده به ستیت له لایهن توژیهره وه ، که به دیدیکی گشتی بۆ راستیه ئەنده کیه کان - به ش- جیاواز ده کریته وه ، ههروه ها سوورپشه له سه ر ریکخستنی به شه کان له سنوری گشتیکی یه کگرتوو، بۆیه به رده وام به به رزترین ئاسته کانی زانین داده نریت. تیۆری زانستی له گه ل یاسا زانستیانه کانداه شارییان ده بی ت، به وه ی بوونیان ریژه یی و بۆ چوونی نزیکیان هه یه ، به لام له هه مان کاتدا تیۆری زانستی که متر جیگای دلنیا بوون و جه خت کردن ده بی ت تا ده گاته یاساکان، بۆیه وه ک گریمانیه که له په لی دووه مده ته ماشا ده کریت. زاناکان، باوه ریان به تیۆرییه کان زیاتر ده بی ت چه ندی ئەزمونه کان لایه نگرییان بکات، ههروه ها چه ندی ژماره یه کی گه وره ی دیارده و یاساکانی را فه کرد، له روویه کی دیکه وه . ئەو تیۆرییانه ده بی ت له په ره پیداندا به رده وام بن، له گه لآ په ره پیدانی کات و

سه رده م، له بهر ئه وه ی ئه وان گوزارشت له قۆناغی ئیستای زانیاریمان ده کهن، بۆیه پێویست به هه موار کردنیان ده کات به پێی پێشکه وتنی زانست (به ده وه ی، ۲۰۲۰: ۶۴۱).

۲-۲-۱- پێگه (Stature)

پێگه کۆمه لێک ماف و ئه رک ده گرێته وه که دهر بر ی شوینگه ی که سیکه له به رام به ر که سانی دیکه دا، جا ئه م په یوه ندیانه ئاسۆیی بن یان ستونی. له سه ر بناخه ی یه کسانی بن یاخود پله و پایه، یان به سترانه وه به به رژه وه ندی کۆمه لایه تی یان بۆ شانازی پێوه کردن (موحسنى، ۲۰۰۵: ۲۴۵). هه روه ها به بارودۆخیکى کۆمه لایه تی و پله یه ک ده گو تر ی ت که تاک، له گروپ یان له ئاستی کۆمه لایه تی گروپیکدا به هه لسه نگاندى له گه ل گروپه کانی دیکه به ده ستی دینیت. پێگه بارودۆخی کۆمه لایه تی تاک و ماف و به رژه وه ندییه کانی دیاریده کات (کو هین، ۲۰۱۴: ۹۷). له بنه رته دا دوو جوړ پێگه ی کۆمه لایه تی سه ره کی هه ن، یه که میان پێگه ی بۆ ماوه ییه که تاکه کان به بێ هیچ ئه رکیکى خودی خۆیان به ده ستی ده هین وه ک پێگه ی بیوا، پێگه ی باوک، پێگه ی دایک، پێگه ی بیری. دووه میان پێگه ی وه رگیراو که تاکه کان به هۆی ئه رکى تایبه تی خودی خۆیان وه به ده ستی دین (خه مه ش، ۲۰۱۲: ۲۱۱). (راد کلیف براون) یه که م که س بوو زاراوه ی پێگه ی کۆمه لایه تی به کاره ی نا کاتیک ویستی ئه و رۆله دیاری بکات که تاک له پیکهاته ی کۆمه لایه تیدا ده یگیر ی ت (ئه لحه سه ن، ۲۰۱۲: ۱۳۷). پێگه ی کۆمه لایه تی له روانگه ی (ئه نتۆنی گیدنز) ئه و شوناسه کۆمه لایه تیه یه که تاکه که سیک له ناو گروپیک یان کۆمه لگایه کی دیاریکراودا به ده ستی ده هینیت (گیدنز، ۲۰۱۳: ۳۲۸). لیره دا مه به ست له پێگه بریتیه له و پله و پایه کۆمه لایه تیه ی که تاکه کان له رپگای جیبه جیکردنی ئه رکه کان یان و ئه و رۆلانه ی ده یگیرن له ناو گروپیکدا به ده ستی دین.

۳-۲-۱- فیمینیزم (Feminism)

وشه ی فیمینیزم وه ک چه مکیکى سیاسى بۆ یه که مین جار له سالی 1890 له ژماره یه کی رۆژنامه ی (la frowned) له لایهن (Marguerite Durand) به کارهاتوه. بهر له مه له بهر پیتانیا و ویلایه ته یه کگرتووه کانی ئه مه ریکا به واتای ژنان یاخود سیفه تی ژنانه ی ده به خشی. زاراوه که

له بنه رته دا له زمان ی فه ره نسبییه وه وه رگی راوه، له زمان ی ئینگلیزیشدا له بر ی زا راوه ی (womanism) یا خود (woman's movement) به کار ده بر ییت. که به کورد ی ده بیته بزوتنه وه ی ژنان، وه کو تیر می ک هه موو چالاکییه کانی ژنان ی ده گرتنه وه له و ری کخ راوانه دا که خه باتییان له پیناوی به کسان ی ژنان و پیاوان ده کرد (قه رده اخی، ۲۰۰۵: ۱۷). فی مینزم وه ک بزاق یکی کۆمه لایه تی و هزی له فراوانترین مانایدا له هه ولی به رز کردنی پیگه ی ژناندا یه، وه ک تو یژیک له کۆمه لگادا، چاوه رپیش ده کر ییت وه کو هه ر بزاق یکی کۆمه لایه تی و هزی پیگه ی نزمی نه و گروپه و اتا ژنان، راقه بکات و هۆ و فاکتیره کاریگه ره کان له سه ر نه م ره وشه رونبکاته وه، وینه یه کی نه و کۆمه لگه خوازاوه ی که تیایدا ژنان به هره مه ندن له ره وش یکی گونجاو، بخاته رو، کۆمه له داواکارییه ک بو گه یشتن به م ئامانجه ی بخاته ناو پرۆگرامه که ی و دوا جار له گه ل دیاری کردنی ستراتیژی کاره که ی نه و شیوازه کاریگه رانه بو گه یشتن به ئامانجه کانی ده ستنیشان بکات (موشیرزاده، ۲۰۰۵: ۶). لیره دا مه به ست له فی مینیزم کۆی خه بات و چالاکی ژنانه له پیناوی به دیه پینانی ئازادی و یه کسان ی له نه رک و مافدا، دوور له هه ر چه شنه هه لآو یردنیکی فیزیکی، کۆمه لایه تی، ده رونی، سیاسی و کلتوری.

۲-۱-۴- کۆمه لگا (Society)

کۆمه لگا بریتیه له کۆمه لیک تاک و چه ن دین په یوه ندی جوړاوجوړ نه م تاکانه پیکه وه ده به ستییت و خزمهت و به رژه ونه ندیه کانیان هاوبه شه (موسوعة لاند الفلسفیه، ۲۰۰۸: ۱۳۰۵) له پینا و پاراستن و به رده وامی نه م به رژه وه ندیانه دا جوړ ییک له یه کگرتن و سیسته می پیکه وه ژیان ی هه و به شیان دروو ستکردوو، به لای نه فلاتونه وه کۆمه لگا نه و تاقمه خه لکه یه که بو دابین کردنی پیوستیه کانیان یه کترگی ر ده بن (نه بریشه می، بی سالی چاپ: ۱۰۱) له پیناسه یه کی تر دا ها تووه کۆمه لگا بریتیه له کۆی په یوه ندیه کۆمه لایه تییه کانی نیوان خه لک. یا خود کۆمه لگا بریتیه له هه ر کۆبوونه وه یه کی مرۆقه کان له هه ر دوو ره گه ز له ئاست و ته مه نه جیاوازه کان، نه م تاکانه له ناو نه و کۆبوونه وه کۆمه لایه تیانه پیکه وه په یوه ست بووبن، کییان و کلتوریکی جیاواز بو خویان پیکی بن، نه م کۆبوونه وه یه ش له نیوان نه وانه دا دروو ست ده بییت که له لایه ک جوړ ییک له جیاوازی و له لایه کی تر تاکه کانی ده بییت له یه ک بچن، مرۆف به سروشت زینده وه ریکی کۆمه لایه تییه به ته نیا ناتوان ییت بزیت، پیکه و ژیانیش یان

درووستبوونى كۆمه لگاش ته نيا له نيوان نه وانهدا درووست ده بيت تا ئاستيك له رووى جهسته يى و نه قليه وه له يه كه بچن، نه وانهى له چوارچيوه ي سنورى هاوسپيه تيه كى نزيكان، يان هينده هوش و ناگايان هه يه به س بيت بۆ نرخاندى بيرۆكه ي كۆمه لگا، له كۆمه لگاي دييريندا نه م ليكچوونه له سه ر بنه ماي خوين و خزمایه تى و ناسياريه ، به لام له كۆمه لگاي هاوچه ر خدا مه به ست و ناوه رۆكى ليكچوونه كۆمه لايه تيه كان فراوان بوون (ماكيفر، ۱۹۷۴: ۲۰).

۲-۱-۵- كۆمه لگاي هاوچه رخ (Contemporary Society)

چه مكى كۆمه لگاي هاوچه رخ نامازه به و كۆمه له خه لكه ده كات كه له چوارچيوه ي كۆمه لگايه كى پيشه سازى و هه بوونى ده وله تيكي پيشكه وتوودا ده ژين و تايبه تمه نديه كانى بریتين له ريکخستنیکى سيستماتيکی دامه زراو له سه ر ياسا و په يوه ندى نه ندامي تاکه كانى و ئاستيکی بژيوى به رز و داينکردنى خو شگوزه رانى بۆ هاو لايه تيه كانى. له فه ره نگی كامبريجدا ها تووه كۆمه لگاي هاوچه رخ بریتيه له گروپيکی گه وه ي خه لک به شيويه كى ريکخراو به يه كه وه ده ژين، بريار له سه ر چۆنيه تى نه نجامدانى كاره كان و هاو به شى كردنى نه و كارانه ده دن (www.dictionary.cambridge.org). كۆمه لگاي هاوچه رخ كۆمه ليك تايبه تمه ندى هه يه كه نه نجامى كۆمه ليك گۆرانكارى بنه ره تين كارى گه رى له سه ر ژيانى رۆژانه و شيوازي بيركردنه وه مان و هه ستكردنمان به جيهان و شيوازي پيکه وه ژيانمان، كرده وه. نه م تايبه تمه نديانه ش پيکه اتوون له باشتربوونى بارودۆخى ژيان، به رزبونه وه ي ئاستى خوینده وارى، به رزبونه وه ي ناوه ندى ته مه ن، به كسانى جيئده رى، گه شه ي ئابورى و په ره سه ندى دامه زراوه سياسيه كان، جيهانگيرى كه تيايدا دا هپنانه ته كنۆلۆژيه كان روو له زيادبوون و په يوه ندى كۆمه لايه تى فراوان له سه ر ئاستى جيهانى ره نگده داته وه، هه روه ها تيکچوونى هاوسه نگی سروشتى (www.encyclopedia.pub).

۲- تيورى فيمينيزمى كلاسيك (Classical Feminist Theory)

له شهسته كان و هه فتاكانى سه ده ي رابوردو و ئاراسته تيورييه كانى فيمينيستيه ريفورمخوازه كان كه پيکه اتبوون له فيمينيستيه ليبراله كان، راديكاله كان، ماركسيه كان و سوشياليستييه كان په ريه ان سه ند.

ئه وان هه ولی باشتر کردنی بارودۆخی ژنانیان دهدا له چوارچێوه ی چاکسازی له یاساکان و سیستمی ئابوری و کۆمه لایه تی. ئەم ره وته ی فیمینیزم جگه له گروپییک له رادیکاله کان که برۆایان به جیاوازی ره گزی و دابرا نی ته واوه تی له گه ل پیاواندا هه بوو، به لدم گروپه که ی دیکه ی رادیکاله کان و ئه وانیتیریش برۆایان به یه کسانبوونی هه ردوو ره گزه که هه بوو، هه رجۆره جیاکارییه کی نیوان نیر و مییان له چوارچێوه ی کۆمه لایه تی و ئابوری و سیاسیدا ره تده کرده وه، هه ره ها ره خنه له و نایه کسانیه ده گرن که له سه ر بنه مای جیاوازییه بایۆلۆژییه کانی نیوان ژن و پیاو دامه زراون. فیمینیه سه ریفورمخوازه کان ئه و جیاوازییه بایۆلۆژیانه بیبایه خ ده بینن و پیاوانایه هیه چ په یوه ندیه کی به چالاکی ژبانی کۆمه لایه تییه وه نیه. به پێی ئەم تیۆرییه جیاوازییه بایۆلۆژییه کان ناییت بیته هۆی جیاوازی له پیدانی مافه کاند و به لکو هه ر جیاکارییه ک و نایه کسانیه ک له سه ر بنه مای بایۆلۆجی ره تده که نه وه.

۱-۲- تیۆری فیمینیزی لیبرال

یه کیکه له کۆنترین قوتابخانه کانی فیمینیه تی، ره گورپه شه ی هزری ئەم ئاراسته یه ده گه رپه ته وه بۆ فه لسه فه ی لیبرالی که له لایهن (جۆن لوک) و (جان جاک رۆسو) و (جیرمی بینتام) دامه زرابوو. لیبرالیزم وه ک چه مکیکی کۆمه لایه تی-سیاسی هاوچه رخ له زۆر گوته و دروشم خۆی ده بینیه ته وه وه ک: بیری به های تاکه که س و به رپرسیارییه تی ئه و به رامبه ر به کرده وه کانی خۆی، بیری خاوه نداریه تی تاییه تی که مه رجیکی تاییه ته بۆ ئازادی تاکه که س، پرهنسییه کانی بازاری ئازاد، به ئزادی کپیرکی و بازرگانی کردن، یه کسانی به گویره ی توانا، دابه شکردنی ده سه لات، بیری ده ولته تی یاسایی له گه ل پرهنسییه کانی یه کسانی هاوولاتیان له به رده م یاسا، داکۆکی له مافی که مایه تی، دروستکردنی پارت و ریکخراوی دیموکراتی و سیاسی هه مه جۆر، مافی هه لبژاردنی گشتی (حه مه د، ۲۰۱۸: ۱۶۸). سه ره پای ئه وه ی که بۆچونی تیۆرقانه کانی په یمانی کۆمه لایه تی به نمونه (رۆسو) جیاواز بوو له بۆچونی تیۆرقانه سودخوازه کان بۆ نمونه (بینتام) له سه ر مه رجه کانی به شداری سیاسی، به لدم ده نگدان به شه یوه یه کی پراگماتیکی نوینه رایه تی هه موو گروپه ئازادیخوازه کانی له کۆمه لگای مه ده نیدا ده کرد. هه ر بۆیه یه کییک له کپشه هه ره سه ره کیه کانی فیمینیه سه ته کانی شه پۆلی یه که م له سه ده ی نۆزده دا

وده سه تهینانی مافی دهنگدان بوو (Nye, 1985:5). له لایه کی دیکه وه له لای فیهله سوفه سه ره تاییه کانی ئەم ریپازه له به کارهینانی چه مکی نازادیدا ته نها پیاوان سودمه ند بوون، به لدم لیبرالیسته نوییه کان به نموونه (جۆن ستوارت میل) چه مکی نازادی فراوان کرده وه بۆ نازادی تاکه که سی له سه ر بنه مای یه کسانی له نیوان ژن و پیاودا. به تاییه تی ئەوه ی په یوه ندی به تواناکانی خاوه ندارییه تی و گه یشتن به بازاره وه هه یه، به بۆچونی لیبرالیسته مؤدیرنه کان ئەم فاکته رانه رۆلی گرنگیان ده بیته له هینانه نارای یه کسانی نیوان هه ردوو ره گه ز (سلیمان، ۲۰۱۳: ۵).

۱-۱-۲- جۆن ستوارت میل (۱۸۰۶-۷۳)

فه یله سوف و سیاسه تمه دارو ئابوریناسیکی ئینگلیزه، کوره گه وره ی فه یله سوف و میژوو نوسی سکۆتله ندی جه یمس میله، له لایه ن باوکی و جیرمی بینتام و فرانسیس په یس که کاریگه ری زۆریان له سه ر باوکیدا نابوو، په روه رده یه کی توندی پیدرا که هاوشیوه ی منداله کانی هاوته مه نی خۆی نه بوو، له ته مه نی سئ سالییدا فیری زمانی یۆنانی کرا، له هه شت سالییدا ئەفسانه ی ئیسۆپ، ئەناباسیسه که ی زینفۆن و ته وای هیرۆدۆتسی خوینبووه وه، ناشنای شه ش دیالۆگی ئەفلاتون بوو، هه روه ها به شیکی زۆری میژووی به زمانی ئینگلیزی خویندبووه وه و فیری ژمپیریاری و فیزیوا فه له کناسییش بوو بو. له ته مه نی ۱۲ سالییدا میل دهستی به لیکۆلینه وه یه کی وردی لۆجیکی سکۆلاستیکی کرد، له هه مان کاتدا لۆجیکی ئەرستۆتالیسی به زمانی ره سه ن خویندوه وه، سالی دواتر له گه ل باوکیدا له لای (ئاده م سمیث) و (ده یقید ریکاردۆ) ئابووری سیاسیان خویند و پاشان کتیپی (دیدگای ئابوری کلاسیک بۆ هۆکاره کانی به ره مهینان) یان ته واکرد، هه روه ها له گه ل باوکی کتیپی (توخمه کانی ئابووری سیاسی) یان له سالی (۱۸۲۱) نوسی (Mill, 2003:7-23)

له ته مه نی چوارده سالییدا ماوه ی سالییک له فه ره نسا ژیاوه به شداری خوله کانی کیمیا، نازه لئاسی و بیریاری کردوه و ناشنایه تی له گه ل سه رکرده کانی پارتی لیبرال په یدا کردوه چه ند که سایه تییه کی دیاری ناسیوه له وانه (هینری سانت سیمۆن). ژیانکردنی له فه ره نسا ئەزموونیکی جیاوازی هه بوو، له سالی ۱۸۴۱ خه ریکی دروستکردنی هاوړپیه تی بوو له گه ل (ئۆگست کۆمت)، ناشنابوونی به فه لسه فه ی پۆزه تیفیزم روانگه ی میلی سه باره ت به سایکۆلۆژیای ئیگۆیزمی (بینتام) گۆری و

بەيەكجار رەتەيكردهۋە و هاتە پال ئەو روانگەيەى كە (كۆمت) بۆ سروشتى مرؤف دەستىشانى كرىبوو. ۋەك كەسىكى نارازى لە كلىساي ئىنگلتەرا رىگەى پىنەدرا لە زانكۆى ئۆكسفۆرد و كامبرىج بخوئىت بۆيە لەگەل باوكيدا لە كۆمپانىيائى رۆژەلەتى هيندستان دەستى بە كاركردن كرد پاشان لە زانكۆى لەندەن درىژەى بە خوئىندا (Mill, 2003:33).

لەسالى ۱۸۵۱ لەگەل هاربيەت تايەلەر ژيانى هاوسەرى پىكەينا، هاربيەت ئىلھامبەخشى بىرە فېمىنىستىيەكەى بوو بەلام تەمەنى هاوسەر گىرىبەكەيان زۆرى نەخاياندو دواى حەوت سال هاربت بەنەخۆشى كۆچى دوايى كرد، مىل لە ژياننامەكەى باسى كارىگەرى هاوسەرەكەى لەسەر بۆچونەكانى دەربارەى مافەكانى ژن و خىزان دەخاتەرۋو، لە كۆتايى ژياننامەكەيدا جۆن ستوارت مىل دەلپت: هاوسەرگىرىم لەگەل هاربت گرنگترىن روداوى ژيانى منە هاورپىيەتى ئەو گەورەترىن سەرچاۋە بوو بۆ من (Mill, 2003:135). لەمىژوودا بەيەكەم پىاۋ دادەنرئ كە بەپاشكاۋانە بەرگرى لەمافەكانى ژنان كرىوۋە دەربارەى كىشەكە كىبى نوسىوۋە.

لەشكردەنەۋەى دۆخى سروشتيدا (مىل) راي وابوو لەمىژوودا هەموو مېنەبەك لەگەل زۆرىنەى ئىرىنەكان كۆيلەبوون، پەيوەندى نىۋان هەردوو رەگەزىش لەكۇندا تەنيا ملكەچكردى ياساي رەگەزىكە بۆ ئەۋىدىكە. ئەمە بەرەبەستىكى گەورەبە لەبەردەم بەرەو پىشچوونى مرؤف و پىۋىستە پرنسىپى يەكسانىخۋازى شوئىن بگرىتەۋە. (مىل) دەپرسىت بۆچى ئەم ياساي ملكەچكردەنە پىرەو دەكرىت، هەرۋەك خۆى ئاماژەى پىكردوۋە ئەگەر ئەو گرېمانەيە پەسەند بكەين كە پىاۋان لەرۋى جەستەبىيەۋە بەهيزترن لە ژنان، ئەۋا داب و نەرىت و ياساكان لە كۆنەۋە بەۋ شىۋەيە بوو كە بەهيزەكان دەسەلتادارىيەتى بەسەر بېهيزەكان جىبەجىدەكەن، لىرەدا دۆخى ژن هاوتەرىب دەبىت لەگەل دۆخى كۆيلە (Mill, 1999:3).

بەلام (مىل) پىۋىۋايە هىچ كۆيلەيەك بە تەۋاۋى ماناي وشەكە ۋەكو ژن كۆيلە نەبوۋەۋە مامەلەى كۆيلەى لەگەلدا نەكراۋە، ئەو نمونە دىنپتەۋە بەۋەى كۆيلەكان تەنھا لەۋ كاتەى لە ئەركدان لەژىر فرمانى خاۋەنەكانياندان، بەلام لەۋ كاتەى لە ئەركدانىن ژيانىكى خىزانىان هەيە كە خاۋەنەكەى بە دەگمەن دەست لە ژيانە خىزانىيەكەى ۋەردەدات، بەلام كۆيلەى مېنەبوون بەم شىۋازە نىە بەتايبەت لە ۆلتانى مەسىحيدا دەكەۋنە ژىر پابەندبوونىكى رەۋشتىيەۋە، لەلەيەكى دىكەۋە كۆيلەى مېنە

له گه ل هاوسه ره که ی وه چه ده خه نه وه به ل دم نه و ناتوانیت خاوه نداریبه تی منداله که ی بکات له به رام به یاسادا، ته نانه ت مافی جیا بونه وه شی نیه نه گه ر هاوسه ره که ی وه کو درنده ش هه ل سو که وتی له گه لدا بکات نایا نه مه ره هاگه رای ی سه روکی خیزان نیه که وه کو ره هاگه رای ی سیاسیه (Mill, 1999:38-39).

(میل) له سه رده می ک ژیاوه که ژنان له به رزترین ئاستی ملکه چیدا بوون ته نها چاوه رپی هاوسه رگری خزمه تکردنی خیزانیان لیده کرا، زۆرینه یان مافی خویندن، کارکردن، جیا بوونه وه، خاوه نداریبه تی سامان، مافی ده نگدانیان نه بوو. ریگریه کان ئیجگار زۆر و به هیزبوون له به رده م پیشکه وتیان، له روانگه ی (میل) نه م ریگریانه به ره به ستن له به رده م به ره و توانا کانی نیوه ی دانیش تان و تاکه کانی کۆمه لگا، بۆیه نه م ملکه چبونه ی ژنان کۆسپییکی گه وره به له به رده م گه شه کردنی مرؤف به گشتی نه ک ته نها پیشنه که وتی ژنان. به لکو پپویسته مرؤفه کان هه مویان به یه کسانی له ناو نه و پیگه کۆمه لایه تییه جیگیره دا بژین که تیایدا له دایک ده بن. له م نایه کسانیه ی نیوان مرؤفه کاندایا وه رپی وایه که چه ند شیکردنه وه ی له سه ر بکه ین و قسه ی له سه ر بکه ین زه حمه ته بتوانین بیروباوه رپی خه لک بگۆرین ده رباره ی بالاده ستی پیاوان، به لکو پپویسته به یاسا ریكبخریت، نابی یاسا له سه ر بنه مای ریژگرتن دابریژریت به لکو ده بی مامه له ی یه کسان له گه ل هه مواندا بکات، له حاله تی نه رینی و نه ریئیدا بۆ هه ردوو ره گه ز وه کو یه کو بن جیاوازی (Mill, 1999:5).

نه و دوخه سروشتیه ی که گریمانه ی سۆزدار ی و بیئاوه زی و بیتوانایی ژن نیشانده دات، له به ره وه یه که ژنان به م شیوه یه و بۆ نه م مه به سته په ره رده کراون، تا کۆمه لگا به شیوه یه کی یه کسان مامه له له گه ل هه ردوو ره گه ز نه کات و ده رفه تی یه کسان به هه ردوو کیان نه دات، مه حاله بتوانین توانا سروشتیه کانی ژنان یاخود به هیزیزتر بوونی پیاوان به سه لمینین. ئیمه نازانین به هره کانی ژنان چین چونکه هه رگیز نه مانه یشتوو هه ول بدن و نه زموونی بکه ن یاخود تاقیکه نه وه، نه و ئارگیومینتانه له سه ر بنه مای فسیؤلۆژی گه مژانه دامه زراون و نه م ده ست تیوه ردانه ی مرؤف بۆ سروشت زیاده رپه وی و ناپیویسته. که س ناتوانیت جیاوازی سروشتی نیوان ئیر و م نه هه لسه نگینیت وه ک چون پیشتر شیویندراره، نه وه ی سروشتیه بۆ هه ردوو ره گه ز ته نها ده رفه ت پیدانه به هه ردوو کیان

بۇ پەرەپىدان و بەكارهينانى تواكانيان بە ئازادى، پاشان دەردەكەوئىت كە ژنان دەتوانن چى بكەن ياخود ناتوانن چى ئەنجام بەدن (Mill, 1999:37).

لەدىدى ئەو چەوساندنەوهى ژنان يەكئىكە لە ماكەكانى سەردەمى كۆن و بەرەستىك بوو لە بەردەم گەشەى مرؤفايەتيدا، جگە لە هەولەكانى لەشيكردنەوهى دياردەكە و تىؤريزەكردنى ملكەچبوونى رەگەزى ميينە، وەك ئەندامى پەرلەمانيش بە كردهوه هەولى زؤريداوە كيشەكانى ژنان لەرئىگەى ياساو حكومەتەوه چارەسەر بكات، يەكئىك لەو هەولەكانى كە سەرکەوتوو نەبوو تيايدا لە هەمواركدنەوهى پرؤژە ياساى چاكسازيدا كە ويستى وشەى (Man) كە بەرامبەر مرؤف بەكاردەهات، بگؤرئىت بۇ وشەى (Person)، هەرەها هاوكارى زؤرى بزوتتەوهكانى ژنانى كرد لە سەردەمى خؤيدا.

۲-۲- تىؤرى فيمىنىستى ماركسى و سؤشاليسىتى (Marxist and Socialist Feminist theory)

ماركسىزم بەشيكردنەوهى بارودؤخى مادى و چالاكىيە ئابورىيەكانى پيؤيست بۇ بەردەست كردنى پىنداويستىيە مادىيەكانى مرؤف، هەولەدەدات دياردە كۆمەلايەتبيەكانى كۆمەلگا روون بكاتەوه. ئاماژە بۇ ئەوه دەكات كە شپوزاى ياخود ئامرازەكانى بەرەمهيئان كە ژئرخانى كۆمەلگا پيكدەئىن كارىگەرى لەسەر هەموو دياردە كۆمەلايەتبيەكان هەيه كە سەرخانى كۆمەلگا پيكدەهيئىن، لەگەل بەرەو پيشچوونى شپوزازەكانى بەرەمهيئان فؤرمەكانى ريكخستنى بەرەمهيئانى پيشوو لەناو دەچن ئەمەش دەبيتە هؤى دروستبوونى شپوزاؤيىكى ديكەى پەيوەندييە كۆمەلايەتبيەكان، ليرەدا كۆمەلگا دابەشى دوو چين دەبيت، كە ميينەيهك كە خاوهنى ئامرازەكانى بەرەمهيئان و بەشەكەى تريش كە زؤرينەن خاوهنى هيج سەرمايهيەك نين. ئەمە دەبيتە هؤى دروستبوونى ملاملانئى نيوان چينەكان و بەهؤى هؤشياربوونەوه شؤرش هەلدەگيرسيئ. چەوساندنەوهى ئافرەتانيش بەشيكە لەم ديدگاىە و دەرئەنجامى ئەو بارودؤخە نالەبارەيه كە سيستىمى سەرمايهدارى لەسەر بنەماى دابەشكردنى چينايەتى بەرەمهيئانەوه. روانگەى فيمىنىستەكانيش دوانەييە سەبارەت بە هەلومەرجى ژنان و فيمىنىزم، يەكەميان سيستىمى ئابورى و كارىگەرى ئەم سيستىمە لەسەر بارودؤخى ژنان و هەولەدان بۇ چاكسازى وسەرلەنوئى بنيائانەوهى. دووهميان سيستىمى كۆمەلايەتبيە

به تایبه تی بابه ته کانی سیکسوالیتی و خیزان کاریگه ری له سه ر چه وسانده وه ی ژنان، واته فیمینیسته کانی سه ر به م ئاراسته یه به تایبه تی سۆشیالیسته کان دووشت به یه که وه گریده دهن، یاخود گرنگی به هه ردوو بواری ئابوری و کۆمه لایه تی دهن، له مارکسیه کانه وه گرنگیدان به ئابوری وهرده گرن و تیکه لی ده که ن به گرنگیدانی فیمینیسته رادیکاله کان به ره گه ز، نه وان باوه رپان وایه که سیستمی سه رمایه داری له سه ر بنه مای دابه شکردنێکی تایبه تی کار و پۆل دابه شبوو که ره گه زی ژن و پیاو تیایدا نایه کسانن. ناوه پۆکی فیمینیزمی به هیز له زۆریک له نوسینه کانی سۆشیالیزمی سه ره تادا وه کو (شارل فۆریه)، (سانسیمۆنییه کان)، (رۆبیرت ئۆین)، (ویلیام تاوسۆن) و (ئان هیله ر) دا هیه. له کۆتایی سه ده ی نۆزده و سه ره تای سه ده ی بیسته میش (فردریک ئه نگلس)، (ئه لکساندرا کۆلۆنتای) و (کلارا زیتکین) به شداری تیۆری گرنگیان له م زه مینه دا کردوه. سه ره پای بوونی هه ندیک جیاوازی که جار جاره له نیوان فیمینیزمی سۆشیالیستی و فیمینیزمی مارکسیدایه، به لام مارکسیزم وه کو شیوه یه ک له سۆشیالیزم داده نریت.

۲-۱-۲-۱-ئه لیکسه ندرا کۆلۆنتای و فیمینیزم

له ۳۱ ئاداری سالی (۱۸۷۲) له سان بترسبۆرگ له روسیا له دایکبووه، له لاویدا به شداری جولانه وه ی سۆشیالیستی دیموکراتی ئه لمانیا ده کات و به فیمینیسته ناوهاره کانی وه ک (رۆزا لۆکسمبۆرگ) و (کلارا زیتکن) ئاشنا ده بیت، یه کیک بووه له هه ره پێشه نگه کانی نیو بزوتنه وه ی ژنانی روسیا و دانهری به ردی بناغه ی شۆرشگێرییه بۆ کریکاره ژنه کان داوای کردنه وه ی نوسینگه یه کی تایبه ت به ریکه ستنی بزوتنه وه ی ژنان ده کرد. له کاتی به رپابوونی شۆرشێ ئۆکتۆبه ر ئه ندای لیژنه ی پارتی به لشه فیک بوو، لپیرسراویه تی به شی کاروباری گه ل بۆ فریادپه سه کۆمه لایه تییه کان، له یه که م حکومه تی شۆرشدا له ئه ستۆی گرتبوو، کاتیکی له و پله و پۆستانه دا کاری ده کرد توانی کۆمه لیک ریفۆرمی کۆمه لایه تی ئه نجام بدات گرنگترینیان دامه زراندن ده زگایه ک بۆ پاراستنی دایکایه تی و مندال، کردنه وه ی دایه نگه ی رۆژانه بۆ مندالانی کریکاره ژنه کان، دابینکردنی هۆیه کانی ریگرتن له دووگیان بوون بۆ ئه و ژنانه ی پپووستیان بوو (کۆله نتای، ۲۰۰۶: ۹). یه که م ژنه له میژودا پۆستی بالیۆز و وه زیری وهرگرتوو، له ۹ ئازاری (۱۹۵۲) کۆچی دوایی کردوه.

(كۆلۆنتای) پېیوابوو هەردوو سیستمى كۆمەلایەتى و ئابورى كاریگەرى بەهێزیان له چهوساندنەوهى ژناندا هەبووه له رابوردوودا. ئەو باوەرى وابوو لەبەر رۆشناى سیستمى ئابورى سۆشالیستیدا پەيوەندییه كۆمەلایەتییه كان رێكبخریئەوه، هەمیشە رهخەنى له فیمینیسته لیبرالەكان دەگرت بەوهى كه لهچینی بۆرجوازی پێكھاتوون و جیاوازی دەخەنە ئیوان ژنان و چینهكانى كۆمەلگا. باوەرى وابوو دەبیت ژنان یەكسان بن له و نایەكسانییە هەیانە. چونكه ئەگەر چینىكى ژنان بالادەست بن و دەستیان بە چالاکى سیاسى و جیاوکی سیاسى راگەیشت، ئیتر هەموو هەول و خەباتیان بۆ بەریگری كردن له مافی چینهكەیان دەبیت و ئەوانیتر هەم بى ماف و هەمیش متمانهى خۆیان بۆ

خەباتى هاوبەش لەدەست دەدەن (Kollontai, 1997: www.marxists.org)

له لایهكى دیکه وه سەرمايه دارى بارگراڤیهكى زۆر زەحمەتى خستۆته سەر شانى ژن، ئەو بەلگه دینیتەوه له و سەرژمیریهى له ئەوروپا و ئەمەریکا له پێش جهنگى جیهانى كرابوون دەرکهوتبوو نزیكهى 6۰ ملیون ژن به كارکردنى خۆیان دەژيان، نیوهى ئەم ژمارهیهش ژنانى هاوسەردار بوون، بۆیه كاریكى گران نیه كه چۆنیهتى گوزهرانى ژيانى ئەو ژنانه وینا بكەین. ئەو ژنەى كه هاوسەر و دایك و كریكاره ۸ كاتژمیر لەدەرەوه ئیش بکات، دەبیت وزهیهكى زۆر بۆ بهجیگه یاندنى ئەم رۆلانهى بیهخشیت، سەرەپای ئەوهى بههەمان كاتژمیرەكانى هاوسەرەكهى كاردەكات و لهگەڵیشیدا دەبیت كاتیش بدۆزیتەوه بۆ چاودێرى مندالەكانى، بۆیه شتیكى ئاشكرايه مأل و مندالەكانى پشتگوێبخت و لهژێر چاودێرى ئەودا پەروەردە نەبن و بەرگەلێ كاری ترسناك بكەون چونكه ئەو مندالانە زۆربهى كاتهكان له كۆلاناڤ بەسەردەبەن (كۆلۆنتای، ۲۰۱۸: ۳۷).

بەهەمان شیوه ئەنگلس لەزۆر شوپێندا تیشك دەخاتە سەر رەنگدانەوهى چینایهتى لهسەر گوزهرانى ژنان، ئاماژە بەو بارودۆخه چینایهتییه نەخوازراوهى سەرمايه دارى دروستى کردووه دەكات، بەتایبهتى كاریگەرى ئەم بارودۆخه لهسەر ژنانى كریكار كه زۆرینهیان له كارگهكانى قوماشدا كاردەكەن بەهەمان كاتى پیاوهكان و بە موچهى كه مەتر له پیاوان، كاتیكیش دەگەرانهوه بۆ مالهكانیان خەریكى كاری مأل و چاودێرى مندالەكانیان بوون، هەرۆهها له كاتى قەیرانه كانیشت ئافرهتەكان یەكەم كەس بوون له كارەكانیان دوور دەخرانهوه، جگه له مەش دەستدریژی سێكسى له شوپێنى كاردا زۆرەو

ئهنگلس پیموایه کۆیلادیه تی کارگه کان وهک ههر کۆیلادیه تییه کی تره به لدم له پله یه کی بهر زتردا (کۆله نتای، ۲۰۱۸: ۳۷).

سه ره پای ئه مانهش زه حمه تییه کانی ژیان ی خیزانی کرپکاره کان له و سیسته مه دا رونه کاته وه له نه بونی خزمه تگوزارییه کانی وه کو شوینی نپشته جیپوونی گونجاوو کارکردنی بهرده وام که واده کات ئه ندامانی خیزان ته نها له شه ودا یاخود به یانییه کی به کتر بیین، له کاتیکدا پیکهاته ی کۆمه لگای ئیستا له سه ر بنه مای خیزان و بنه ماله وه ستاوه و خیزانیش ئه رکیکی ئابوری گرنگ بۆ سه رمایه داری فه راهه مه کات و دلنیا به که سامان له دهستی بۆرژوازیدا ده مینیتته وه و چونکه خیزان له بهر رۆشنایی گریبه ستی یاسایدا دامه زراوه ئه مه ش میرات ئاسان ده کات و که سه رمایه داره کان ده مرن دو باره نه وه کانیان شوینیان ده گرنه وه (Engels, 2005: 81).

کۆلۆنتای به دا کۆکیکردن له خۆشه ویستی ئازاد ناسراوه، به لدم ئه م بانگه شه یه ی به مانای ئازادی به ریه ککه وتنی سیکسی نیه، له راستیدا ئه و پیی و ابوو به هۆی نایه کسانی نیوان ژن و پیاو که له سیستمی کۆمه لایه تیدا به رده وامی هه بوو ئه م جوړه به ریه ککه وتنه ده بیته هۆی به کارهینانی ژنان نه وه ک خۆشه ویستی راسته قینه. بۆیه سۆشیالیزمی راسته قینه لای ئه و کاتیک ده سته بهر ده بیته که گۆرانیکی ریشه یی له به رامبه ر سیکسوالیته تیدا بکات. تیوری (به رداخیک ئاو) لیره وه سه رچاوه ی گرتوو که تیرکردنی ئاره زوی سیکسی مرۆف ده بیته وه کو وه رگرتنی به رداخیک ئاو ئاسان بیته، سیکسوالی ره مه کیکی مرۆقه وه ک برسیتی یان تینویتی سروشتیه. تیرکردنی ئاره زوی سیکسی و خۆشه ویستی به قه د خواردنه وه ی به رداخیک ئاو ساده و بی بایه خن (Kollontai, 1972: 15). تیوری به رداخیک ئاو تیروانینیکه بۆ خۆشه ویستی هاوسه رگیری و خیزان، بریتیه له نکۆلیکردن له ته سکینی په یوه ندی نیوان ژن و پیاو بۆ پیدایه تییه سیکسییه کان، په که مین ئامازه کردن به به رداخیک ئاو له ژبانامه ی فریدریک شوپن دهرده که ویته که فرانز لیست له سالی (۱۸۵۲) نوسبو یه تی.

له دیدی کۆلۆنتای ئه و به ها ره وشتیانه ی ژیان ی سیکسی مرۆف ئاراسته ده که ن ته نها دوو ئامانج و دوو ئاراسته یان هه یه ئه وانیش به که م، خستنه وه ی وه چه یه کی ساغ و ته ندروست بۆ مرۆفایه تی و پالپشتیکردنی له پیناو به رژه وه ندی ره گه ز و مانه وه ی توخمی مرۆف. دووه م، دابینکردنی پیدایه تی

دەرونى مرؤف ئەۋىش بە زىادكردنى هەستى ھاوكارى و پەيوەندى كۆمەلايەتى. بەلام ئەم رەۋىشتەى ئىستا هىچ كام لەم ئامانجانە بەرھەمناھىيىت، ياساى ئالۆزى رەۋىشتى سىكىسى سەردەم، بە ھاوسەرگىرىكردنى تاكرەۋى كە ناپىت ھەلۋەشىتەۋە و بەدەگمەنىش لە خۆشەۋىستىيەۋە سەرچاۋەى گرتوۋە. ھاوسەرگىرى ياساى لەسەر بناغەى دوو بۆچونى ھەلە دامەزراۋە، بۆچونىك ناپىت ئەو پرۆسەيە ھەلۋەشىتەۋە. دوۋەمىش چەسپاندى مافى خاۋەندارىتى ژن و مىردە بۆ يەكتى واتە ھەريەكەيان خاۋەنى ئەۋىتريانە بى چەندوچون. رىگىرىكردن لە ھەلۋەشانەۋەى ھاوسەرگىرى لەگەل دەرونى مرؤف ناتەبايە و پىچەۋانەى زانستى دەرونيە وتەنھا دەبىتە ھۆى سەقامگىربوونى پىكھاتەى دەرونى مرؤف و نەگۆرانى بۆ ماۋەيەكى دورودىرئز (Kollontai, 1972: 26).

چەمكى ژنى نوئ لەلايەن كۆلۆنتاۋە پەرى پىدرا، ژنى نوئ ئەو دەيان ھەزار ئافرەتە گەنجانەن لەشارە گەرەكاندا لە گۆشەى ژوورە تارىك و شىدارەكان كە ۋەكو زىندانە ژيان بەسەر دەبەن، ئەۋانە رۆژ بە رۆژ ژمارەى خىزانى سەربەخۆ زىاد دەكەن و خەباتىكى چالاک و بەردەوام پىادە دەكەن لەپىناۋ ژياندا، ياخود ئەو ژنانەن لەستەمى ھاوسەرگىرى، داۋى خۆشەۋىستى، كارى مال و پەرۋەردەكردنى مندال رزگارى دەبىت (كۆلەنتاى، ۲۰۰۶: ۲۸)، ھەموو ئەو كارانە دەبىت كۆمەلگاو دەۋلەت لە ئەستۆى بگرن، دابىنكردنى پىشەسازى خاۋردنى سەرتاسەرى، خانوبەرەى بەكۆمەل، چاۋدىرى بەخىۋوكردن و دايەنگە. ھەرۋەھا گۆرپىنى شىۋازى كۆن و نەرىتى ھاوسەرگىرى، لەبەرامبەردا ھاوسەرگىرى بەشىۋەى ھاۋبەشى مەدەنى تۆمار بكرىت (Kollontai, 1984:33) چونكە ئىمە لەبەردەم كەسايەتتىيەكى جىاۋازداين كە جىھانىكى سەربەخۆى تايبەت بەخۆى ھەيە و بەردەوامىش جەخت لەسە بوونى خۆى دەكات، ئىمە لەبەردەم ژنانىكدابىن زنجىرە ژەنگاۋىيەكانى كۆيلايەتى خۆيان دەپسىنن. رۆژگارى مۆدىرن بە راكىشانى ئافرەت بۇناۋ كىشمەكىشمىكى گەرم لەپىناۋ درىژەدان و بەردەوامى ژياندا، فىدى كرد كە چۆن دەتوانىت بەسەر سۆزەكەيدا زال بىت. لەدىدى كۆلۆنتاى سۆزدارى يەكىكە لەتايبەتمەندىيەكانى ئافرەتى كۆن، ئەو تايبەتمەندىيەى ژنى شتىكى نامۇبە و زۆرەى كاتىش بىزاركەرە بەھۆى تاكبونەۋەى، چونكە ئىمە لەچاۋى دايك و داپىرەمان سەيرى ئافرەت دەكەين لەسىما و خەسلەتەكانى ئەۋان بۆى دەگەرپىن كە لەگەلى

راهاتووین و له لمان خۆشه و بستان، به لام ئیمه له پیشوازی جیهانیکی پر له پیداو یستی نویداین بۆ ئه وهی به رده می رابوردومان لیبگریت و دایپۆشی له ئاست تیگه بشتنی راستییه کان و خه ریکه توشی بئهیواییمان ئه کات (کۆله نتای، ۲۰۰۶: ۶۴).

که واته کۆلۆنتای باوه ری به دامه زراوه ی خیزان و پرۆسه ی هاوسه رگیری هه بوو به لدم داوی گۆرانیکی ریشه یی له پیکه اته ی خیزان و هاوسه رگیری دا ده کرد تا وه کو بیته په یوه ندییه کی کۆمه لایه تی ته ندروست وه ک هاو پرپیته ی، که ئه مه نه ک ته نها ژنان به لکو پیاوانیش له و کۆتوبه نده کۆمه لایه تیانه ئازاد ده کات و ده بیته هۆی گه شه کردنی هاوسه رگیرییه کی به کسان له سه ر بنه مای خۆشه و یستی و متمانه خیزانه که دروست ده بیته. ئه و ده لیت: ده وه له تی کریکاری پیویستی به په یوه ندی نویی نیوان ره گه زه کان هه یه، هه روه ها سۆزی دایکایه تی ده بی فراوان بیته وه بۆ هه موو مندالانی ده وه له تی پرۆلیتاریا نه ک ته نها بۆ منداله کانی خۆی، ده بی ئه و هاوسه رگیرییه ی له سه ر بنه مای کۆیلدیه تی دامه زراوه هه لوه شه یته وه و له به رامبه ردا په کیتییه کی ئازاد له دوو ئه ندامی په کسانی ده وه له تی کریکاریدا له سه ر بنه مای ریزو خۆشه و یستی دامه زرابیت، شوینی خیزانی نه ریتی بگریته وه. له جپی بنه ماله ی تاک و خۆپه رست بنه ماله ی گه وره ی کریکاران گه شه ده کات که تیایدا هه موو ژن و پیاوان و هاوسه ره کان هاو ری ده بن (Kollontai, 1977: 25)

کۆلۆنتای پییوایه ئافره تی کۆن هه میشه چاوی ئه برپییه ده می پیاو، ئه و زه رده خه نه لیبوردوانه ییه ی که به رامبه ر لاوازی و خه مه کانی ئافره ت ئه ینواند، له ناچاریدا رازی ده بوو چون بیر ده کاته وه و بیر له جپی ده کاته وه و هه ست به جپی ده کات، پیاوی پیوه سه رقالم نه کردوو، زۆربه ی پیاوانیش تا ئیستاشی له گه ل داییت به هیج شیوه یه ک له ژن نه گه یشتوون، ئه م جۆره هه لویسته روا له تییه بی ئاراسته ییه ی (من) یه تی ژنان له کۆن و ئیستادا هۆی سه ره کی ئازاوه و گرفتی خیزانه (کۆله نتای، ۲۰۰۶: ۷۰). به لدم ئایا ده وه له تی کۆمونیست خیزان ده پاریزیت؟ ئایا خیزان هه ر له شیوه ی ئیستایدا ده مینیتته وه؟ له دیدی کۆلۆنتای ئه مه ئه و په رسیارانه ن که هه میشه له میشکی ئافره ته کریکاره کاندایا ده سورپیتته وه، سه یریش نیه که ژیان له به ر چاومانه وه و ده گۆرپیت و نه ریت و ده ستوری کۆن به ره به ره له ناو ده چن و نامینن بۆیه خیزان ده بیته به شیوازیکی نوێ ریکبخریتته وه، به هۆی پیشکه وتنی پیشه سازییه وه زۆریک له و ئه رکه ئابوریانه ی له ئه ستۆی خیزاندا بوون ئیستا له کارگه کان به شیوه ی

جه ماوه ری به ره هم ده هینرین، نامیر شوینی ژنی گرتۆته وه، ئیستا چ ژنیک خۆی به چینی پارچه قوماشیک خه ریک ده کات که ده توانیت له دوکانی ته نیشته ماله کهیدا بیکریت، بیشتتر کچه کان فییری ئه م کارانه ده کران، به لام ئیستا ژنی کریکار بیر له پیگه یاندنی خۆی ده کاته وه و کات له لای ئه و پاره یه و له پینا و کاری بی به ره هم و بی که لک به هه ده ری نادات (کۆله نتای، ۲۰۱۸: ۳۱).

له لایه کی دیکه وه ژنی سه رده م به هیچ شیوه یه ک له سه ربه خۆیی ناترسیت و بگره په ره ی پیده دات به ره به ره له سنوری خیزان و مال و خۆشه و بیستی تئیده په رپنیت، به پیچه وانه ی ژنی کۆن که نه یه توانیوه نرخ بۆ سه ربه خۆی دابنیت و زۆر له ته نیای و تاکبونه وه ی خۆی ترساوه، بۆیه کاتیک پیوا کۆچی ده کرد یاخود ده مرد وه نه بیته هه ر ته نها پشتیوانه ئابوریه که ی له ده ستدا بیت به لکو پالپشته مه عنه وییه کانیشی له ده ست ددا، بۆیه ئاماده بوو ده ست له یه که م هه لی ره خساو بۆ سه ربه خۆیی، هه لبگریت (Kollontai, 1972:34) له دوای شۆرش تیۆره که ی کۆلۆنتای بوه به رنامه ی به لشه قییه کان. له یه که م فه رمانه کان ی سۆقیه ت له سالی (۱۹۱۸) له باره ی هاوبه شی مه ده نی، مندا ل و خاوه ندارییه تی، هاوسه رگیری کلیسا هه لوه شایه وه و هاوبه شی مه ده نی ها ته ئاراهه، له باربردنی مندا ل به یاسایی کرا، هه موو ئه مانه واتای رزگار بوونی ته واوه تی خیزان بوو له و کۆتوبه ندانه ی که به ره له شۆرش باو بوون.

۲-۳- تیۆری فیمنیزی رادیکال

له شه سه ته کان ی سه ده ی رابوردو و گروپه کان ی فیمنیسته رادیکاله کان له ناو فیمنیسته لیبرال و فیمنیسته کان ی چینی کریکاران سه ره تا له ئه مریکا و پاشان له به ریتانیا و ئوستورالیا سه ریان هه لدا. ئه وان گه یشتبوونه ئه و باوه رپه ی سه ره رای بالاده ستی بنه ماله کان ی چینی ناوه راست، بزووتنه وه و ریخراوه کۆمه لایه تییه کان و حیزبه کانیش هه موویان له ژپیر کاریگه ری ئایدۆلۆژیای پیواندان، هه ربۆیه وه ک وه لامیک بۆ هه ندیک له شکسته هه ستیپیکراوه کان ی ریخراوه کان ی چه پی نوئ بۆ کۆمه لگه یه کی دیموکراتیک به نمونه ریخراوی قوتابیان بۆ کۆمه لگه یه کی دیموکراتی (SDS)، هه روه ها ریخراوی نیوده وه له تی ژنان (NOW)، په ره یانسه ند. ئه وان ده لین چه وساندنه وه ی ژنان سه ره کیتیرین جو ری سه ته مکارییه له میژوو ی مرۆقایه تیدا له ئه نجامی سیستمی پیواسالاری

دروستبووه كه به هۆيه وه ژنان وه كو ئه ويتر سه ير ده كرين و به شيويه يه كي سيستماتيكي ده چه وسينرينه وه و په راويژ ده خرين. راديكاله كان پيداگري له سه ر ئه وه ده كه ن كه هه موو پياوان له م سيستمه دا وه كو يه ك سودمه ند نابن به لكو پياوسالارى په يوه ندى به بالاده ستييه وه هه يه لايه نيي ك بالاده سته و لايه نه كه يتر بو بالاده سته ي خوي به كارده هينيت، ليره دا نه ك هه ر ژنان به لكو پياوانى نابالاده ستيش په راويژ ده خرين. له م باره يه وه (تى گره يس ئاتكينسون) ده ليت، ده سه لات سوته مه نى چينى پياوانه بو به رده وامبوونى بالاده ستيان به سه ر چينى ژناندا. راديكاله كان كاريگه رى زوريان له سه ر بزوتنه وه ي رزگاريوخوازي ژنان هه بوو، به شيويه يه كي تونره وانه داكوكيان له چه ندين پرسى وه ك مافى له باربردى كورپه له، هه موار كردنه وه ي مافى يه كسان، ده ستر اگه يشتن به قه رزو موچه ي يه كسان، سياسه تى سپكسيان وه ك پرسى كى گشتى ناساند، ئاراسته ي خه باتى فيمينيزميان گوري كه له ميژوودا به شه پولى دووم ناسراوه وه به شيويه يه كي راديكالانه هه ولى بنه بر كردنى پياوسالارياندا له ريگه ي دامه زراندى چه ند ريكخراويك سه ر هه تا له ويلديه ته يه كگرتووه كان وه كو بزوتنه وه ي رزگاريوخوازي ژنان (WLM)، به ره ي رزگاريوخوازي ژنان (UCLA)، بوچوونى جياوازيان له باره ي ئايديو لؤزياي فيمينيستى پيشكه شكرد. ئامانجى سه ره كيان برىتييوو له زالبوون به سه ر پياواندا. كه سايه تيه به ناوبانگه كانى ئه م ئاراسته يه برىتييوون له، (كاترين ماكينون)، (ئه ندرىا دوركين)، (شولاميت فايرستون)، (سارا چيلد)، (تى گره يس ئاتكينسون)، (كارول هانيش)، (روكسان دانبار)، (ئيلين ويلس) و (جوديث براون).

۲-۳-۱- كاترين ئه ليس ماكينون (Catharine Alice MacKinnon)

له ۷ ئۆكتوبه رى (۱۹۶۶) له شارى مينياپولس له ويلايه تى مينيسوتا له دايكبووه، نووسه ر و ياساناس و فيمينيستى راديكالى ئه مريكىيه، ده رچوى زانكۆى سميسه بروانامه ي ماسته رو دكتوراي له بوارى ياسادا له زانكۆى ييل له زانسته سياسيه كان به ده ست هيناوه، له سالى (۱۹۹۰) پرؤفيسورى ياساى زانكۆى ميشينگان بووه، له سالى (۲۰۰۸) تاوه كو (۲۰۱۲) راويژكارى به شى جيئده ر بووه له داواكارى گشتى دادگاي تاوانه نيوده وه لتييه كان. خاوه نى بروانامه ي دكتورايه له زانسته سياسيه كان له زانكۆى ييل له سالى (۱۹۸۷). له سالى (۱۹۹۰) پرؤفيسورى ياسا بووه له زانكۆى ميشيگان. له ناوه راستى

هه فتاکانی سه ده ی رابوردوو ماکینۆن پېشه نگ بوو له داواکاری یاسایی دژی هه راسانکردنی سیکیسه له گه ل نه ندريا دۆرکینی هاوړی که فی مینیسیتیکی رادی کالی توندره و بوو فه رمانگه یه کیان دامه زران دژی پۆرنۆگرافی وه کو پېشیلکردنی مافه مه ده نییه کان ناساندیان. دادگای بالدا له سالی (۱۹۸۶) ره زامه ندی نیشاندا له سه ر تیۆرییه که ی له باره ی هه راسانکردنی سیکیسه، پروفیسۆر ماکینۆن ئیستا به شداره له دادگایکردن و یاسادانان و په ره پیدانی سیاست سه باره ت به مافه کانی ژنان له سه ر ئاستی ناوخۆیی و نیوده وه له تیدا، نوینه رایه تی ژنان و مندالانی قوربانیا نی درنده یی سیکیسه جینۆسایدی سرپیا ده کات به پیی یاسا نیوده وه له تییه کان که به دوا ی چاره سه ردا ده گه رپین (<https://hls.harvard.edu>)

تیۆری هه راسانکردنی سیکیسه (Sexual Harassment)

له سالی (۱۹۷۷) ماکینۆن توژی نه وه یه که ی بۆ پروفیسۆر تۆماس ئیمرسۆن له به شی یاسای زانکۆی ییل له سه ر هه راسانکردنی سیکیسه نوسیوه، ئاماژه ی به وه کرد که نه وه جۆرێکه له جیاکاری ره گه زی له سه ر بنه مای سیکیسه، داواکاری یاسایی به پیی برگی حه وته می یاسای مافه مه ده نییه کانی سالی ۱۹۶۴، وه ک هه ر قه ده غه کردنیکی دیکه ی جیاکاری ره گه زی ده ستنیشانی کرد. دوا ی دوو سال هه مان زانکۆ کتیبه که یان به چاپ گه یاند به ناو نیشانی (Sexual Harassment of Working Women) واته هه راسانکردنی سیکیسه بۆ ئافره تانی کرێکار، له وه کتیبه دا ئاماژه ی به وه کردوو که هه راسانکردنی سیکیسه بریتیه له سه پاندنی نااره زومه ندانه ی پیداو یستییه سیکیسه کان له چوارچێوه ی په یوه ندییه کی نایه کسان و ده سه لاتدارییه تی نیرینه به سه ر میننه دا (Mackinnon, 1979:1). جیاکاری ره گه زی به رجه سه ته ده کات چونکه نه م کرده یه به ره مه ی نایه کسانی کۆمه لیه تی نیوان ژن و پیاوه، نه و دوو جۆر هه راسانکردنی سیکیسه ده ستنیشان کردوو، یه که میان: ماکینۆن نه م ده سه ته واژه یه ی بۆ به کار ده هینیت (Quid Pro Quo) به واتای ناچارکردنی ئافره ت به پابه ندبوون به سیکسکردن له کاتی داواکردنی بۆ کارێک، یان پېش نیاری ئاماده بوونی له هه رکاتیکدا که خاوه ن کاره که بیه ویت ده خریته به رده می بۆ نه وه ی ده رفه تی دامه زرانندی یاخود ده سه ته وتنی هه لی کاره که ی له ده ست نه چیت، زۆربه ی نه و کارانه ش به ژنان

دەدرېت كە بەپىى رەگەز رىزبەندىان بۆ كراوۋە وەك كاركردن لە ئۆفيس بەرپۆۋەبەرەكەى پىاوۋە و دەسەلاتى وەرگرتن و رەتكردنەوۋەى داواكارەكەى ھەيە. **دوۋەمىان: (Condition of Work)** دانانى مەرج بۆ بەردەوام بوونى لە كاركردن (Mackinnon, 1979:32-40).

يەكېك لەو چەمكە سەرەكپىانەى لە تيۆرەكەى ماكېنۆندا جىگەى بايەخە چەمكى پۆرنۆگرافىيە، ئەو دەلېت ھەستە سېكسىيەكان رۆلېكى سەرەكى لە كۆنترۆلى پىاوان بەسەر ژناندا دەبىنن، باوۋەرى وايە پرنۆگرافى لە پروانگەى فېمىنىستىيەوۋە جۆرېكە لە پراكتىزەكردىنى سىياسەتى سېكسى بە زۆرەملى، لەگەل دەستدرېژى سېكسى و لە شفرۆشىدا، يارمەتيدەرن بۆ بەردەوامبوونى بالادەستى پىاوان بەسەر ژناندا، دەسەلاتدارىيەتى نىرىنە بەسەر مېنەدا بە دامەزراوۋەى دەكات. ئىرۆتيزەكردىنى بالادەستى و ملكەچبوون پېكھاتەى كۆمەلەپەتى نېرومى تېكەل دەكات، واتايەكى سېكسى بۆ جىندەر پېكدەھىنېت كە دىدى پىاو بۆ ژن وەك مرۆفېك دەشېوئىنېت و وەكو كالا مامەلەى لەگەلدا دەكات (Mackinnon, 1989:179).

لە دىدى ماكېنۆنەوۋە پۆرنۆگرافى برىتېيە لە خاۋەندارىيەتى و بەكارھىنەنى ژنان و دەستگەبىشتن پىيان، لەسەر بنەماى دەستپۆۋەردانى جەستەپى و دەرونى. لە كۆمەلگەى پىشەسازى ھاۋچەرخدا دەست درېژى بەكۆمەلى پىاوانەو بۆ مەبەستى بەرھەمھىنەن و قازانچ سودى لېوۋەردەگىرېت، ژنان دەفرۆشىت و نايەكسانى رەگەزىو ئابورى ژنان بەرھەمدەھىنېت بەتايبەتى لەگەل پەرەسەندى تەكنۆلۇژيا رەۋشەكە ئالۆزتر دەبېت. ئەو پىى وايە پۆرنۆگرافى لە دوولحوە زىان بە ئافرەتان دەگەيەنېت،

يەكەمىان: ئەو ژنانەى لە فېلمە پۆرنۆگرافىيەكان دەردەكەون زۆرىنەيان لەلايەن (pimps)* يان بەھۆى بەكارھىنەنى مادە ھۆشبەرەكانەوۋە دەستدرېژى سېكسىيان كراۋەتە سەر، ياخود نەبوونى ھىچ رېگەيەكى دىكەى دەسكەوتنى داھات ناچار دەكرېن ئەو كارە بكنەن نەك بەويستى خۆى و بەشېۋەيەكى ئازاد ئەنجامىدايېت. **دوۋەم:** پۆرنۆگرافى ئەو پەيامە دەگەيەنېت كە ژن وەكو مرۆفېكى يەكسان نىە و بەلكو وەك كەرەسەيەك بۆ تىركردنى ئارەزوۋى سېكسى پىاوان ھەن، پۆرنۆگرافى پىاوان فېردەكات وەك بونەوۋەرېكى كەمتر لەخۆى سەپرى ئافرەت بكات، ھەروەھا وادەكات كە ئافرەتان بەدەست بەپىنرېن، ژنان لە پرنۆگرافىدا ژنانى راستەقىنە نىن. بەبرۋاى ئەو

دهسته به رکردنی یه کسان یه ژنان به بی بنبه رکردنی پۆرنۆگرافی مه حاله (Mackinnon, 1989:195). جگه له مانهش له گه ل (ئه ندریا دۆرکین) هاوران له سه ر ئه وه ی که پۆرنۆگرافی پراکتیک کردنیکی سیستماتیکی به کارهینان و ژپرده سه ته بوونی ژنانه له سه ر بنه مای جیاوازی ره گه زی و زیانی زۆر به ئافره تان ده گه یه نییت وه ک بی مرۆقبوون، سیکیسی زۆره ملن، له شفرۆشی زۆره ملی، ئازاردانی جه سه تی و ده رونی، تیرۆرکردنی کۆمه لده تی و سیکیسی واده کات ژن بۆ کات به سه ر بردن به کاربه یترپیت به مه ش هه سه تی شه پانگیزی له ده رونی دا په روه رده ده بییت، ده رفه ت له به رده م یه کسانیدا له خزمه تگوزارییه کانی وه ک کارکردن و په روه رده و شوینی نیسته جیبوون ده رفه تی هاوسه رگیری که مده کاته وه. به تاییه تی ئه و ژنانه ی به پیچه وانه ی ویستی خۆیان له پۆرنۆگرافیدا ده رده که ون به ره و رووی گالته پیکردن و شه رمه زاری ده بنه وه له ناو کۆمه لگاد (Dworkin & 33) Mackinnon, 1988:

۳- تیۆری فیمنیزمی هاوچه رخ (Contemporary Feminist Theory)

تیۆری فیمنیزمی هاوچه رخ تیکه له یه که له روانگی پۆست مۆدیرنیزم، پۆست ستراکچرالیزم، پۆست کۆلۆنیالیزم و فیمنیسته فه ره نسیه کان که ئەزمویان له تیۆری ده رونه شیکاری فرۆید و لاکان وه رگرتوه. ئامانجیان پیداچونه وه ی ئه و نۆر مه پیاوسالارانه یه که له کۆمه لگادا چه سپاون و بونه ته هۆی نایه کسان یه جپنده ری، هه ولده دن ئه و ئامانجیه یان به دییه یین له ریگه ی ره تکردنه وه ی فه لسه فه ی جه وه ره گه رای ی و راستیه گشتگیره کان به و مانایه ی که هه موو ژنان وه کیه ک نین و ئه و جیاوازیانه ی له نیوانیاندا هه یه بۆ به رژه وه ندی خودی فیمنیزم سو دی لپوه ربگیریت. فیمنیسته هاوچه رخه کان پپیان وایه ئه گه ر راستیه کی گشتگیر له سه ر هه موو ژنان جپه جی بکریت له ئەزمونی تاکه که سی که مده کاته وه، بۆیه هۆشداریده دنه ژنان ئاگاداری ئه و بیرۆکانه بن که وه ک نۆرمیک له کۆمه لگادا بلاوده کرپنه وه ره نگه له چه مکه پیاوسالارییه کانه وه سه رچاوه یان گرتبییت. ئه و بابه تانه ی تیۆری فیمنیزمی هاوچه رخ گرنگیان پپه دات بریتین

۱-۳- تیۆری شیکردنه وهی دهرونی (Psychoanalytical Theory)

تیۆری شیکردنه وهی دهرونی بواریکی به بیت بۆبزوته وهی فیمینیزم له چوارچیوهی زمانی ژنانه و نوسینی ژنانه ییکدیڤیت، واته ئه و نوسینانه ی ژن نوسه ربه تی یان ژن خوی له سه ر دۆزی خوی ده نوسیت نه ک پیاو. بیره وکه ی نوسینی ژنانه له به ره مه کانی هزر قانانی وه کو سیمۆن دی بو قوار، ژولیا کریستیف، لوس ئیریگاره ی، هیلین سیکسو، مونیک وایتەر و کاترین کلیمپنت، به دیده کرین. بۆ پشتگیری کردن له دۆزی ژن و به پینوسی خویان هزری خویان بخه نه پروو. له ویدا جهسته ی ژن له زمان و تیکستدا گرینگی خوی ده بیت. ئه م به شه له بیر یارانانی فیمینستی فه ره نسی بۆ خولانه وهیه به ده وری زمانی تیکسته نوسراوه کان له مه ر دۆزی ژنانه وه، ئه وان پیاوانایه زمان له تیکسته کانی پیاوان داریژاوه بۆیه ده ربازبوون له نوسینی پیاوانه به ده رکه وتنی نوسینی ژنانه چاره سه ر ده بیت (حه مه، ۲۰۱۷: ۳۰۲).

سیگمۆند فرۆید دامه زری نه ری تیۆری شیکردنه وهی ده رو نییه، ده کرئ له دوولاره سه یری ئه م تیۆرییه بکه ین، وه کو میتۆدیک بۆ چاره سه ری نه خۆشیه ده رو نییه کان، هه ره ها له کایه ی مه عریفیدا که تیۆریکی تیروته سه له ده رباره ی شیکردنه وهی ده رو نی مرۆف که سی تییه که ی. فرۆید به تاییه تی و به رۆچونیک زۆره وه باس له کاریگه ری بیۆنی ئه زمونه کانی مندالی له سه ر فۆرمۆله بوونی که سایه تی تاکی مرۆیی ده کات. به ئه ندازه یه ک پینچ سالی سه ره تاییه ته مه نی مندالی بواریکه بۆ دانانی هیله به مایه ی و گشتیه کانی چۆنایه تی که سایه تی تاکی مرۆیی (مۆرگان، ۲۰۲۲: ۹۴۷). ئه و ده رو نی مرۆف به سه ر سئ به ش دابه شه کات، (ئه و) که له ژیر چاودیری پرهنسیپی چیژ کار ده کات، (منی بالدا) له ژیر چاودیری پرهنسیپی مۆرال کار ده کات، هه ره ها (من) به پرهنسیپی واقیع کار ده کات پینکها تووه له نه ستی مرۆف و هه موو میکانیزمه کانی به رگری له خۆگرتوو و نائه کتیفی (من) ناها وسه نگی له ده رو نی مرۆف دروست ده کات. به پیتی تیۆرییه که نه ست ئه و شوینییه که هه موو ئاره زوه کانی تیا دا چه پینراوه، شرۆقه ی فرۆید بۆ نه ست هه ر له به نه ره ته وه شرۆقه و شیکردنه وهی مانایه واته نه ست ته نیا نواندنه له ریگه ی شته وه. به لدم جاک لاکان له ژیر کاریگه ری زمانناسیدا به پیاچونه وه به پپوهندی نیوان نه ست و زماندا دوا ی فرۆید که وت، پرهنسیپه به ناوبانگه که ی لاکان (نه ست وه ک زمان رسکاوه) لیره وه یه، واته ناتوانین به بی وشه ته نها له ریگه ی شته وه به ئاگابین. نه ست

گۆقاری قهلاى زانست

گۆقاریكى زانستى وهزى باوه پینکراوه له لایهن زانکوی لوبنانى فه ره نسی دهرده چیت-هه ولیر-کوردهستان-عیراق

به رگی (۱۰) - ژماره (۱)، به هار ۲۰۲۵

ژماره ی تۆمارى نیوده له تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

به شیوه یه کی چالاکانه نه چه سه پینراوه به لکو له راستیدا پتر هاوشیوهی پیش ناگاییه، له دیدی لاکانه وه نه ست زیاتر وه ک شوینه واریک دهرده که ویت ئه ویش له و درزانه دا که ناگایی ده پچرین، واته نه ست درزو پچرانیکه له ناگایی (ئیستۆپ، ۲۰۱۹: ۱۴۱).

لپره دایه که ئەم تیۆرییه په یوه ندی به بابته فی مینیمزه وه هه یه به تایبه تی که زۆرینه ی که یسه کانی فرۆید ژن بوون و نه ی توانی لییان تیگیات بۆیه فرۆید پیی وایه هه ستی سیکسوالیتی ژن ئوقیانوسیکی ره شه، پیویسته ژنان خۆیان دهر باره ی خۆیان بدوین به تایبه تی ئه وه ی په یوه ندی به گرپی ئودیوسه وه هه یه، چونکه ئه و پیی وایه عه قلیکی ده سته جهمعی هه یه که نه وه دواى نه وه به هۆی نه سته وه گواستراوه ته وه، یه کیک له ره هه نده کانی ئه و عه قله ده سته جهمعیه هه ستکردنه به گونا که له چیرۆکی ئودیوس واته کوشتنی باوکه کان له لایهن کوره کانه وه بۆ گه یشتن به دایکیانه وه سه رچاوه ی گرتوه. قۆناخی ئودیوس ئه و قۆناخیه که که سایه تی مرۆف تیایدا دروست ده بییت و دیته ناو یاسای باوکه وه، به لām فرۆید ده لیت قۆناخیک هه یه به ر له ئودیوسه که په یوه ندی نیوان دایکومنداله پیویسته ژن خۆی ئەم قۆناخه له پوی دهر ونیه وه شیکاته وه چونکه من ناتوانم. فرۆید له شیکردنه وه که یدا ئیش له سه ر پینج سالی یه که می مندال ده کات و پیی وایه تا ئه و ته مه نه مندال هه ست به بوونی جیاوازی ره گه زی ناکات و به لکو کچانیش پیی وایکی بچوکن، چونکه واهه ست ده که ن که ئەمانیش خاوه نی هه مان ئەندامی ئیرینه یین، به لām دواتر بۆیان دهرده که ویت که نه خیر ئەمان وه کو دایکیان بونه وه ریکی خه سیون، لپره دا رق له دایکی هه لده گریت و هه ولده دات له باوکی نزیکی بیته وه. باوکیش به هۆی گوناھی تابو ناتوانیت له کچه که ی نزیکی بیته وه، بۆیه جیاوازی کوروکچ لپره سه رچاوه ده گریت کچه کان هه ست به خه سیوی ده که ن و توشی گرپی فالوس ده بن واته کچان حه سودی به کوره کان ده بن له به ر ئەندامی ئیرینه یی و به درپژایسی ژیانى هه ولده دات ئەم بیروباوه رهی قهره بوو بکاته وه دوا جار کچان هه ولده دن بچنه ژیانى هاوسه ری بن به دایک به تایبه تی دایکی کور تا ئەم هه ستی خۆ به که مزانییه ی به رامبه ر پیی وایه هه یه تی بیشاریته وه (www.maaber.50megas.com).

به لām دهر ونشیکاره ژنه کان هه روا ده سته وه سان نه بوون به رامبه ر به شیکارییه که ی فرۆید به نمونه (میلانی کلاین) پیی وایه که قۆناخیک هه یه به ر له قۆناخی ئودیوسه ئه ویش قۆناخی (Object

Relation) ه، كه مندا ل ه ساوايه تيبه وه هه ولى دروستكردى جورىك په يوه ندى له گه ل ئه و كه سانه ده دات له رووى سۆزداريبه وه كاربه ريبان ليوه وه رده گرئيت بيگومان له ناوياندا دايقى له پله يه كه مديه، ليره وه له سهر بنه ماي ئه م په يوه ندييانه ي مندا ل وه ك جورىك (ئوبجىكت) سه يريان ده كات. مه به ست جار بى كتر سىستمى په يوه ندييه كانى ده ورو به ريبه تى. گرفته كان يه ك له دواى يه ك له وان هيه له ويوه سهر دهر بكن (مورگان، ۲۰۲۱: ۹۶۲). ئه و باسى باشى و خراپى ئه و په يوه ندييه ي نيوان داى كو مندا ل له قوناخى سهره تاىو شيره خوړى ژيانى مندا ل ده كات، كه چۆن كاربه رى له سهر كه سايه تى مندا ل دروست ده كات.

سىمون دى بو قوار له لاي خو به وه تيورى شىكر دنه وه ي دهر ونى ره تده كاته وه و پيوايه فرۆيد ته نها له ئه ناتۆميدا به دواى جياوازى نيوان كور و كچدا ده گه رپت، له كاتيكدا زۆرينه ي كچه مندا ل ه كان به هىچ شيوه يه ك هىچ شتى دهر باره ي ئه ناتۆمى كور نازان و به جياوازييه وه دهر وان ه ئه ندى ئيرينه يى كور و ته نانه ت لئشى دورد ه كه ونه وه (بو قوار، ۲۰۲۱: ۶۹) بۆيه دى بو قوار ده لئيت ئيمه به ژن له داىك نابىن به لكو ئه وه كۆمه لگايه ئيمه ده كات به ژن. ههر له دريژهى وتاره كه يدا دى بو قوار ده لئيت، فرۆيد بيروپاى ماخيسىتى (ئه و تيوره ي له سهر بنه ماي زالى و له پيشتر بوونى پياوه له ژن) هه بوو سه باره ت به ژن و ژينگه كه ي خو ي له م روه شه وه وه ك پياويكى ناپيگه بشتوو له ژن گه يشتبوو، له دوا دواى ته مه نيشيدا فرۆيد دركاندى كه هه رگيز له ژن نه گه يشتبوه (بو قوار، ۲۰۰۸: ۱۰۰).

۲-۳- تيورى فيمينيزمى پۆست مۆديرن (Post Modern Feminist Theory)

فه لسه فه ي فيمينيست ه پۆست مۆديرنه كان بۆ دواى سالانى هه فتايه كان ده گه رپته وه، كه گروپىك له ژير كاربه رى ديدگا پۆست مۆديرنه كان و پۆست ستراكچراليزم و فيمينيزمى فه ره نسى به پشت به ستن به ساىكو لۆژياى ره فتاره وه جه ختيان له پاراستنى تايبه ته ندييه ژنانه ييه كان ده كرده وه. ئامانجيان له فكردى ئه و نۆرمه پياواسالارانه ن كه له كۆمه لگادا چه سپاون و بوونه ته هوى نايه كسانى چيندهرى. بۆ به ديھينانى ئه م ئامانجه ش سود له جياوازى نيوان ژنان وه رده گرن و له و باوه رهدان كه ژنان هه مووبان چۆنيه ك نين هه ر بۆيه چه مگگه لى وه ك فه لسه فه و جه وه ره گه رايى و راستى گشتگير له لاي ئه وان جيگه ي بايه خ نين. چونكه به باوه رى ئه وان ئه گه ر راستيبه كى گشتگير بۆ هه موو

ژنان هەبىت ئەووە چەندىتى ئەزمونى تاكەكەسى كەمدەكاتەو. ليرەووە هۆشدارى بە ژنان دەدەن كە ناگادارى ئەو بىرۆكانە بن كە وەك نۆرمىك لە كۆمەلگادا نيشاندەدرين و لەوانەبە لە فۆرمە پىاو سالارىبەكەووە سەرچاوەى گرتبىت. (Giroux, 1991: 6)

پۆستمۆدېرنەكان وەك كاردانەووەبەك لەبەرامبەر شەپۆلى دووهم دەستيان پىكرد لەو باوەرەدان هەر قوتابخانەبەكەى هزرى داواى تىگەبىشتنى راستىبەكان لەشيوەبەكەى گشتيدا دەكات، هەم سەرت لىدەشيوينى و هەم فرىوت دەدات، ئەوان پىيان واىبە هەر قوتابخانەبەكەى فىكرى باوەرى بە يەك رىياز هەبىت بۆ تىگەبىشتنى ژنان لەكيشەكانى خۆيان، سەرلېشيوين و ويرانكەرە، هەر چەشنە قوتابخانەبەكەى تايبەت پەتدەكەنەووە. باوەرپان واىبە هەموو هۆكارەكان بەسەربەكەووە كارىگەريان هەبە وەك، تەمەن، بالا، چىن، رەگەز، كلتور و پەروەردە. هىچ هەولېك بۆ كۆكردنەووەى ئەم هۆيانە لەچار چىوەبەى ئايدۆلۆژىياىبەكەى تايبەت نايەتەدى.

جىابونەووەى فېمىنىستە پۆست مۆدېرنەكان لەلقەكانى دىكەى فېمىنىزم لەو ئارگىومېنتە سەرچاوەى گرتووە كە بەلاى هەندى لە فېمىنىستەكان زمان هۆكارى سەرەكى جىاوازى رەگەزىبە كە فېمىنىستە دەرون شىكارەكان و زمانناسەكان خستبويانە بەر باس و لىكۆلېنەووە، ياخود هەندىكى دىكە پىيان وابوو رەگەزى بايۆلۆجى ژنان كە خۆى لەپرسەكانى سىكسدا دەبىنېتەووە سەرچاوەى سەرەكى پاىبە نزمى ژنانن، بەلام پۆست مۆدېرنەكان كە لەرووى مېژووبەووە بەشەپۆلى سىبەم ناسراون گرنىگان بە فرە هۆكارى دەدا و بەتايبەتەش هەردوو لايەنى رەگەزى و جىندەرى، گرمانەى ئەوان ئەووبەكە كەسايەتى سىياسىيە (personal is Political) بەو مانايەى كيشەكەسەبەكان كيشەى سىياسىين، ئەمەش ئەووە دەگەبەنېت كە ژنان لەلايەن بېكەتە كۆمەلايەتى و سىياسى و نابورىبەكانەووە كۆنترۆل دەكرين. ئەم گرمانەبەكەى هۆى وتارەكەى (كارۆل هانىش) فېمىنىستىكى رادىكالى ئەمريكىبە، لەسالى (۱۹۷۰) برەوى سەند (www.carolhanish.com, 2006).

لەلايەكى دىكەووە ئەوان پىيان واىبە كە هەموو ژنان وەكو بەك و بەبەك شىواز ناچەوسىندرينەووە واتە بەك جۆر سەتم بەرامبەر بە تەواوى ژنان ئەنجام نادرېت بۆ نمونە ژنانى سىبى پىست و چىنى ناوهراس تەنگە ماف و ئىمتىازيان زياتر بىت لە ژنانى رەنگاوپرەنگ و چىنى كرېكار بەهەمان شىوە هاوپرەگەزخاوەكان روبەروى فۆرمى جىاوازى سەتمكارى دەبنەووە وەك لە جىارەگەزخاوەكان.

ههروهها نه زمونیکى گشتگیر له ژن بووندا نیه به لکو ههر ژنیک به شیوازی تایبه تی خو ی نه زموونی چینه دهره که ی ده کات، بۆیه ئه وان بییان وایه چینه دهر شتیک نیه له گه ل مرۆقه کان له دایک بییت به لکو نه نجام دهر پیت بۆیه له روانگی ئه وان وه فیمنیزم ته نها بۆ ژنان نیه به لکو بۆ ههر که سیکه که به هۆی چینه دهره که به وه تووشی سته م ده بییت بۆ نمونه که سانى ره گه ز گۆراو.

۳-۲-۱- تیوری نه دای چینه دهری (Gender Performativity Theory)

کارگیره ترین چه مک له کاره کانى (جودیت باتلر) دا نه دای چینه دهریه، نه م تیوره له کتیبه کانى کیشه ی چینه دهر، جه سته گرنگه کان و پوچه لکردنه وه ی چینه دهر باسکراوه. له م به ره ه مانه دا باتلر تیگه یشتنیکى بنچینه یی له سه ر چینه دهر و ره گه ز ده خاته روو به وه ی نیرینه یی و مینه یی به شیویه کی سروشتی و بایؤلۆجی نه دا ده کرپن به جوریک نیرینه یی له لایهن جه سته ی نیر و مینه ییش له لایهن جه سته ی مپوه نه نجام دهر پین ههر جه سته یه کیش له حاله تی دروست و سروشتیدا ئاره زووی نه ویتز ده کات. چینه دهر نه نجامدانه یه له رپگیه ی زمان و نه دا کردنیه وه به نموونه کاتیک نیرینه و مینه به کور و کچ یا خود پیا و ژن ده ناسینین که واته ئیمه یین به شداری له پرۆسه ی دروستکردن و پیناسه کردنی نه و دوو جوره مرۆقه ده که یین.

چینه دهر نه وه یه که تۆ نه نجامی ده ده ییت نه ک تۆ کیت، باتلر له بری نه وه ی چینه دهر وه ک شتیکى سروشتی یان ناوخۆیی سه یر بکات ره گورپشه ی ده گه رپنیتته وه بۆ نیشانه دهره کییه کان و کرداره کان، نه م کرداره نه نجامدهرانه شیوازیکی زگماکی دهر نابرن به لکو خودی چینه دهر دروست ده کهن و نه و ناسنامه یه به ره ه مده هینن که بانگه شه ی ئاشکراکردن ده کات. چینه دهر له رپگیه ی کرده ی تاکه که سه وه نه نجام نادریت به لکو به هۆی دوو باره کردنه وه وه به ره ه مده هینریت دوو باره بونه وه ی نه دای چینه دهری به پیتی نۆرمه کۆمه لایه تیبه کان که پیویسته پیاوان به م شیویه قسه بکه ن یا خود پیویسته ژنان نه و شیوازه جل و به رگه بیۆشن، نه م نۆرمانه به ره ه م ده هیننه وه ره وایه تی پیده به خشن و مرۆف ناچار ده بییت به و جوره مامه له بکات که پیکهاته کۆمه لایه تیبه که بۆی دیاریکردوو، له نه نجامدا نه و که سانه که چینه دهر به دروستی نه نجامده دن واته به پیتی دوانه یی نپرومی په سه ند ده کرپن

به پیچه وانه وهش ئه گهر به م شیوازه هه لاس و كهوت نه كات كه به گویره ی نۆرمه كۆمه لایه تیبه كان بۆ دیاریکراوه روبه روی سزاو سه رکۆنه کردن ده بیته وه ئه نجامدانی جیندهر به دروستی رۆلکی دیاریکراو به تاكه كان له ناو كۆمه لگادا ده به خشیت، هه میسه جیندهر پیشكشه به بینه ره كان ده کریت و نمايشده کریت، نه بنچینه به كه هه یه جیندهر ده ربیرپیت، نه بابه تیکی ئایدیالی هه یه جیندهر ئاواته خوازی بیته چونكه جیندهر راستی نیه به لكو كرده وه كان بیرۆكه ی جیندهر ی داده پێژن و به بی كرده وه ره فته ره كان جیندهر بوونی نیه. له م خاله دا زۆر جار باتله ر به وه تاوانبار ده کریت كه پیی وایه جیندهر به هۆی زمان و نمايشکردنه وه درده بردرپیت و هه یچ په یوه ندیبه کی به جه سته وه نیه یاخود زۆر به ئاسانی ده توانین بریار به دین كه چ جیندهر ریکن. به لام باتله ر ده لپت نه ك ته نها له ریگه ی قسه كرده وه به لكو له ریگه ی ئه نجامدانیسه وه به ره می ده هینینه وه به جوریک كه جلوه به رگ ده پۆشین، زمانی جه سته ی تایبه ت به كارد هینین، وه رزی تایبه ت ده كه ین و هته. له ریگه ی ئه م دووباره كرده وانه وه هه میسه جیندهر به جور ی درده كه ویت كه به رده وامه (Butler, 1990: 6-7).

جیاوازی نیوان ره گهز و جیندهر له لایهن زانایانه باس كراوه، درونناس (رۆبه رت ستۆله ر) به كه م كه س بوو جیاوازی له نیوان ره گهز و جیندهر دا كرده وه پیی وایه جیندهر ئامازه به بۆژن و پیاو له سه ربنه مای هۆكاره كۆمه لایه تیبه كانی وه ك رۆل، پیگه، ره فته ر، ناسنامه. به لام ره گهز تایبه تمه ندیبه بایۆلۆژیبه كانی كه سیک دیاریده كات و ئامازه به بۆ نیر و می له سه ربنه مای هۆكاره جه سته یبه كان به نمونه كۆ ئه ندای زاوژی، هۆرمۆنه كان، كپۆمۆسۆمه كان. ره گهز تایبه تمه ندی تاكه و به ئاسانی دیاریده کریت (Stoller, 1986: 6)

به لادم (باتله ر) ره خنه له و جیاوازیبه ده کریت و پیی وایه جیاوازی نیوان ره گهز و جیندهر به كارهاتووه بۆ ئه وه ی جیا بونه وه یه ك له نیوان جه سته ی سیکسیكراو له لایه ك و ره فته ر ی جیندهر ی له لایه کی دیکه وه، دروست بكریت. ئه گه ر بریار بیته ره گهز و جیندهر به شیوه یه کی ریشه یی جیاوازی ئه و بوون به ره گهزیکی دیاریکرا و بوون به جیندهر یکی دیاریکراو به دوا ی یه كتردا نه ده هاتن. به واتایه كیتر پیویست ناکات ژن بنیاتیانی كلتوری جه سته ی میینه بیته و پیاویش جه سته ی نیر

لیکبداته وه. به لکو ره گه زیش وه کو چینه در له سه ر بنه مای کلتور بنیات نراوه، بۆیه ره گه ز و چینه در هه ردووکیان وه کو یه ک و کلتورین.

یاخود ده توانین بلیین له دیدی باتله ر ره گه زیش نۆرمیکی کلتوریه به بۆ هه موو که سیک له چینه در ی نی ر بیت یان م، بۆ دا کۆکیردن له بۆچونه که ی باتله ر نمونه دینیتته وه ده لپت ته و کۆرپانه ی به ئەندامی زاوژی ناپوون له دایک ده بن نه شته رگه ربیان بۆ ده کرپت بۆ ئه وه ی جه سه ته یان بکرپته نی ر یاخود م، به هه مان شیوه ترانس سیکس سواله کان هه ن ده یانه وپت نه شته رگه ری بۆ ئەندامی زاوژی یان بکه ن تا بینه ته و ره گه زه ی له گه ل هه سه ته کان یان بگونجیت، که واته ره گه زی مرۆقه کان ده گۆرپت تا له گه ل نۆرمه کانی ئیستادا بگونجیت (Butler, 2004: 8). هه روه ها ته و بیروکه و نۆرمانه ی ده رباره ی تایبه تمه ندیه کانی وه ک جلوبه رگ، ره نگ و هتد، بونه ته ناسنامه ی ره گه زیکی دیاریکرا و به تیپه ربوونی کات ده گۆرپن، ئه وه ی له قۆناغیکی دیاریکرا ودا وه ک شتیکی تایبه ت بۆ ره گه زیکی تایبه ت سه یر ده کرا، ده توانرپت له کاتیکی جیاواز بۆ ره گه زه که ی تر شیوا و گونجا و بیت، به نمونه چه ند سالیک له مه و به ر ره نگ ی په مه یی به ره نگ یکی ئاسایی بۆ کورپان داده نرا به لام له م چه ند سالی دیوایی ره نگ ی تایبه تی کچانه، هه روه ها له هه ندی کلتوردا ته گه ر دوو پیاو له رپگادا و له کاتی رۆبشتندا ده ستی یه کتر بگرن ئاساییه به لام له ئه وروپای رۆژئاوا با و نیه.

سه باره ت به ناسنامه ی چینه در ی باتله ر پینویه ته نها به هو ی ئەنجامدانی کرده وه چینه دریه کانه بونی هه یه و راسته قینه یه ته ویش له رپگه ی دووباره و چه ند باره بونه وه ی ته و کرده وانه وه، به نمونه ته گه ر کوره کان ده ست به پۆشینی هه ندی جو ری جلوبه رگ بکه ن و به رده وامبن له م کاره و دوباره ی بکه نه وه پاشان به تیپه ربوونی کات دیدگای ئیمه بۆ ئەم شیوازه ی پۆشینه له لایهن کورپانه وه ئاسایی ده بیت و ده گۆرپت، بۆیه ناسنامه ی چینه در ی له رپگه ی کۆمه لپک کرداره وه پیکدی و دیاریده کرپت و اتا پپش ئەنجامدانی کرده وه ی چینه در ی ته و ناسنامه یه بوونی نیه (Butler, 1990: 16)

۳-۳- ئیسلام و فیمنیزم

فیمنیزم و ئیسلام باه تگه لپکن له ئیستادا مشتومپی زوری له سه ره و باسی لپوه ده کرپت، به تایبه تی له و بارودۆخه کۆمه لایه تییه ی ئیستا که کاریگه ربیان له سه ر رپژه یه کی هه مه چه شنی خه لک هه یه

له هه موو جیهاندا، گو تاری سه ره تایی فیمینیسته موسلمانه کان ئه وه یه که قورئان بنه مای یه کسان ی و داد په روه ریه یه بۆ هه موو مرۆقه کان، به لدم هه لۆیست و لیکدان هه وه پیاوسالارییه کان بۆ ده قه ئاینیه کان ئه م داد په روه ریه ی شیا وندوو هه. ئه وان بانگه شه ی هه لوه شان هه ی ده قه کانی قورئان ناکه ن به لکو ده لێن چاره سه ری به هیزکردنی ژنان له دوو باره لیکدان هه ی ده قه کانه.

ئه وان چه مکی ئیجتیهاد به کارده هینن بۆ لیکدان هه ی ده قه کان وه ک بناغه یه ک بۆ یه کسان ی چینه در ی له شه ریه ته ئیسلامدا له رۆژگاری ئه مرۆدا چالاک ی له ناو حکومه ته ئیسلامیه کان ئه نجامده دن، پرۆژه که یان باس له ئیسلامیک ی دور له پیاوسالاری ده کات که تیایدا ژنان مافی یاسایی و کۆمه لایه تی یه کسان یان له گه ل پیاواندا هه یه. ئه وان له دوو لوه سو دیان له فیمینیزمی خۆرئاوایی وه رگرتوو هه تاییه ت له فیمینیس ته هاوچه ر خه کان که باس له جیاوازی نیوان ژن و پیاو ده که ن له لایه ک و له لایه کی دیکه شه وه هه ول ده دن له سه ر بنه مای چینه در که فیمینیس ته پۆست مۆدیرنه کان گرنگ یان پیده دا نیشانی خه لکی بدن که فیمینیزم و یه کسان ی چینه در ی چه مکیکی رۆژئاوایی نیه و به لکو له بنه رته دا ئاین ی ئیسلام بانگه شه ی بۆ کردوو هه.

له م باره یه وه قاسم ئه مین له کتیب ی نازادکردنی نافره ت که له سالی (۱۸۹۹) نویسیو به تی ده لیت ئیسلام به ر له هه موو یاساکانی دیکه یه کسان ی ژنان ی له به رامبه ر پیاواندا راگه یاندوو هه روه ها سه ره خۆیی ژنان له کاتی کدا له هه موو جیهان و سه رده می کدا ژنان په راویز بوون، ته نانه ت له قورئاندا هه موو مافه کانی مرۆقبوونی پێ به خشراوه، خاوه ن توانا و لێهاتوی خۆیه تی وه کو پیاوان له هه موو بارودۆخه مه دنیه کان وه ک کرپن و فرۆشتن به لām به مۆله تی باوک یان هاوسه ر، ئه و پێی وایه ئه م مافانه بۆ ژنان ی رۆژئاوا به رده ست نه بووه و به لکو زۆرێک له وان گه واهی بۆ ئه م ده سکه وتانه ده دن که ئیسلام بۆ ژنان ده سه ته به ری کردوو هه (أمین، ۲۰۱۲: ۱۲).

هه روه ها (حه سه ن ئه لتورابی) له سالی (۱۹۷۳)، (ژن له نیوان فیرکاریه کانی ئابین و داب و نه ریتی کۆمه لگادا) ی بلدو کرده وه بانگه شه ی بۆ پید اچوونه وه ی مافه کانی ژنان به پێی فیه ی ئیسلامی ده کرد، باس له وه ده کات که زۆرێک له پیکهاته کانی شه ریه ته ئیسلام له پینا و گونجان له گه ل نۆر مه نه ریتیه کاندایه جیه جیکراون، پیاوان ی ئیسلام به شیوه یه کی فراوان و لیبرالی ئه و ده قانه لیکده دن هه وه که کۆنترۆلی پیاوان ده که ن، له هه مان کاتدا ئه و ده قانه ی که ژنان سنوردار ده که ن به شیوه یه کی توند

و به ته واوى پراكتيزى ده كهن، له نه جامدا مافه سه ره تاييه كانى ژنان و بنه ماكانى دادپه روه رى وهك له شه ريجه تدا پيئاسه كراهه فه راموش ده كرئيت، باس له وه ده كات كه ژنان له سه رده مى پيغه مبه ردا روليكى گرنگيان له ژيانى گشتيدا هه بووه ته نانه ت له هه لبراردنى خه ليفه كانيش، به لام دواتر له ژيانى گشتى و شوينى شايسته ي خو بيان دوور خراونه ته وه (الترابى، ۲۰۰۰: ۲۰).

سه ره تاي سه ره له داني چه مكى فيمينيزمى ئيسلامى له نيو بزوتنه وه ئيسلاميه كان كه له جيهانى ئيسلامى له په ره سه نندا بوون، ده ركه وت. به دياريكراو پيش له لايهن ژنانى ئيرانيه وه له سالى (۱۹۹۲) له گه ل كاره نه ده بيبه كانى (زيبا مير حوسه بينى) و (ئه فسانه نه جم ئابادى) له گوڤقارى (زنان اى) كه گوڤقارىكى ژنان بوو له ته هيران. هه روه ها له سالى (۱۹۹۶) كتيبى (النسوية والاسلام) له لايهن زنه نوسه رى سعودى (مى يمانى) بلادو كرايه وه. نه گه رچى به راي هه نديك فيمينيزم به هه له به بزوتنه وه يه كى خورئاوايى داده نرئيت به لكو فيمينيست هه موسلمان ه كان له سه ره تاي سه ده ي نوزده وه چالادكوون و نه ركه كانيان هه ر چاكسازى ئاينى نه بووه به لكو هه ولى پيشخستنى يه كسانى چينده ريان داوه، پرسياريان له سيستمى ياسايى كردووه وهك ياساكانى شه ريجه ت له سه ر ژنان بالاپوشى، په روه ده، فره ژنى. هه روه ها فيمينيست هه موسلمان ه كان بوچونه كانيان له گه ل باوه ركه يان گونجاندووه و ده كرئيت له رپگه يه وه بانگه شه بو يه كسانى نيوان ژن و پياو بكن چونكه ئيسلام به هيچ جورئ له گه ل توندوتيرئى به رامبه ر ژنان نيه.

كومه لگه روظئاواييه كان ديديكى نه رئينيان بو ئيسلام و ژنانى موسلمان هه بووه، ته نانه ت فيمينيست هه كان ژنانى روظه لاتى له ناو پيشياندا ژنانى موسلمانيان به ژنانى جيهانى سييه م ناوزه ند ده كرد، نه م جياكاريبه له لايهن فيمينيست هه كانى ولاتانى نه وروپى و نه مريكى نه ك هه ر به ته نها ژنانى موسلمانى نه هينايه ده نگ به لكو ژنانى ره ش پيستيش دژى نه م جياكاريبه وه ستانه وه، هه ر نه مه ش بووه هوى كردانه وه له لايهن ژنانى موسلمان و نه ته وه كانى ديكه ش، (فاطمه المرينسى) يه كييك بوو له و ژنانه ي نه وه ره گه ز په رستيبه ي فيمينيست هه خورئاواييه كانى شكاند كا تيك له سالى (۱۹۷۵) كتيبى (ما وراء الحجابى) نووسى، ده لئيت ژنانى روظئاواش سه رپوشيان له سه ره وهك ژنانى ئيسلام و بگره كو نه په رستانه تريشه، هه روه ها ژنانى موسلمان هينده قوربانى پراكتيزه ئاينيه كان نين هينده ي نه وان قوربانى پياوسالارين. به باوه رى نه وه هه ر دوو گروه له لايهن هه نديك دامه زراوه ي كومه لايه تي

لەنىۋو ئايندا ياخود لەنىۋو كۆمەلگادا دەچەوسىندىرئەنەوہە كە بۇ سود وەرگرتن لە پەراۋىزخستنى ژنانەوہ دروست كراون (المرنيسى، ۲۰۰۵: ۲۰).

(أسماء المرابط) فيمىنىستىكى ناسراوى مەغرىبە دەربارەى پشكى يەكسان لە مولك و مال بۇ ژنان فەراھەم بىتت ھەرۋەھا سەبارەت بە ياساى ھاوسەرگىرى لە ئىسلامدا. پىيى واپە زالبۇنى پىياو بەسەر لىكدانەوہى دەقەكانى قورئان و فەرمودەكانى پىغەمبەر بۇتە ھۆى جىكارى نىوان ژن و پىياو نەوہك خودى قورئان و فەرمودە. چەمكە فىقھىيەكان لە ئەنجامى كەلەكەبۇنى داب و نەرىتە كۆنەكان كە فىقھە تىايدا قەتيس مابوو دروستبوون بەرھەمى پاشەكشەى شارستانىيە لەسەر بنەماى ھەژمۇنى سىياسى و بەكارھىنانى ئايىن بۇ بەرژەوہەندى ئەو حاكەمى كە شەرعىەتى سىياسى نىيە، بەم شىۋەيە وئىنەى ژنىكى دىل لەدەستى ھاوسەرەكەى كە رەگورپشەى لە عەقلىەتى ھەندىك لەزانائانى ئىسلام داكوتاوہ (المرابط). زىبا مىرحسىنى ئاماژە بە نەرىتخوازەكان دەكات و دەلئىت ئەو ياساينەى لە دەولەتى مۆدىرنى ئىسلامدا پەپرەو دەكرئىن لەلەيەن ئەو كەسانەوہى كە تىپروائىنيان بۇ ئىسلام بەرتەسكردنەوہى مافى ژنانە. بەپرۋاى ئەو چاكسازى لە ياساكانى ئىسلامدا تەنبا پرسىكى تىۋلۆژى نىيە بەلكو سىياسىيە. ھەرۋەھا بە باۋەرى (أسماء بارلاس) قورئان پشكىرى لە پىياوسالارى ناكات وەك سىستىمىك كە تەنھا دەسەلات بە پىياوان بىبەخشىت لە خىزان و بنەمالە و كۆمەلگا و دەولەتدا، بەلكو مۇسلمانانى مۆدىرن بە دروستى لىكدانەوہيان بۇ دەقەكانى قورئان نەكردوۋە، بەپىچەوانەوہ قورئان مافى يەكسانى نىوان ژن و مىرد دەپارئىزىت. ئەو وەلدمى رۇژئاوا دەداتەوہ كاتىك كۆمەلگا مۇسلمانەكان بە ژنكوژى تۆمەتبار دەكەن و دەلئىت ھىچ شتىكى زگماكى لەئىسلام نىيە لەبارەى ژنكوژى يان پىياوسالارى و نايەكسانى ھىچ پەيوەندىيەكيان بە ئاينى ئىسلامەوہ نىيە (Barlas, 2002: 3)

(رىفەت حەسەن دەلئىت لەزمانى عەرەبىدا يەك وشە دەكرىت ماناى جۇراوجۇرى ھەبىت بەلام لەبەر ئەوہى شىكەرەوہەكان ھەمووى پىياون لىكدانەوہەكانيان بە بەرژەوہەندى خۇيان ئاراستە كىردوۋە بۇ نمونە سورەتى نىسائ كە ھەمىشە باسى لىدەكرىت كاتىك بابەتى يەكسانى سەرھەلدەدات وشەى (القوامون) وەرگىردراۋە بۇ پاسەوان كە بەشىۋەيەكى راستەوخۇ ماناى دەسەلاتى پىياوان بەسەر ژناندا دەبەخشىت، كەچى ئەم وشەيە لەوانەيە زۇر بەسادەيى ماناى (breadwinner) بىت ئەوہ

بۆمان رۆنده کاتهوه که دهقه کان ئەوهنده شیواو و بههله خویندراونه تهوه که بریکى بى ئەندازهى کۆنترۆلکردنى ژيانى ژنان به پیاوان به خشيوه بۆيه (مىگان رۆب) دهلیت فيمينيزمى ئىسلامى وهک بزوتنه وهيه کى هه مه چه شن له بهرامبەر نه بوونى ئەم فرهيه له فيمينيزمى رۆژئاوا سه ربهه لدا، هه روه ها فيمينيزمى ئىسلامى مه يلېک بوو بۆ دارشتنى بزوتنه وهيه ک که له گه ل نىگه رانييه کانى ژنانى موسلمان بگونجیت، فيمينيزمى ئىسلامى له گه ل زمانى ئىسلامدا خه ریک ده بیت، ئەوان به سى میتۆد کارده کەن ريبازى ميژويى، ريبازى ته فسيرى سه رنجى له سه ر لیکدانه وهى قورئانه، ريبازى پۆستکۆلونىيالىزم، دیدگای فيمينيسته ئىسلاميه کان ئەوه به ئىسلام دژى فيمينيزم نيه و فيمينيزميش دژى ئىسلام نيه (Robb, 2021) به لام به ره مه مه ينانى لیکدانه وهى نوێ بۆ ئىسلام کاتى زۆرى ده ویت و پيوستى به زانستى تابه ته مه ند هه يه چ له زمانى عه ره بى و چ له شه ربه ته تى ئىسلاميدا.

۳-۴- کۆتايى :

له ئەنجامى به ره وه پيشچوونى بزافه کانى ژنان له ولاتانى رۆژئاواى ئەوروپا و ويا ليه ته يه کگرتوه کانى ئەمريکا، هاوکات له گه ل گه شه سه ندى تيۆرى سياسى له رۆژئاوا بزوتنه وهى رزگاربخوازى ژنان که و تنه ژېر کارىگه رى ئايديۆلۆجيا جيهانويه کان و دابه شبوونى فيمينيسته کان به سه ر هزرگه لى جياوازدا که بووه هۆى تيۆريزه کردنى فاکته ره کانى نزمى پيگه ي ژنان له کۆمه لگادا و ديارىکردنى ريگه چاره ي گونجاو بۆ وه ده سه ته ينانى مافى يه کسان و دووباره دارشتنه وهى سيستمى سياسى و ئابورى و کۆمه لايه تى که تيايدا ژنان بيه نه خاوه نى ناسنامه ي خۆيان و رزگار بوونيان له و بارودۆخه کۆيله يى و په راويزيه ي تيايدا قه تيس کرابوون.

۴- ئەنجامه کان، راسپاردە و پيشنياره کانى تويزينه وه که

۴-۱- ئەنجامه کانى تويزينه وه که:

أ- به شپوهيه کى گشتى تيۆره کانى فيمينيزم دوو کۆمه له تيۆرين ئەوانيش، تيۆرى فيمينيزمى کلاسيک و تيۆرى فيمينيزمى هاوچه رخ. تيۆره کلاسيکه کان له لايه ن فيمينيسته کلاسيکه کانه وه که پيکها توون له ليبرالى، سۆشيا ليه ستى و مارکسى، راديکالى، دارپژراون. باوه رپان به يه کسانى ژن و پياو هه يه و

جیاوازییه بایۆلۆجیکانی نیوان ههردوو رهگهزی نیرو و می به هیچ شیوهیهک جینگه بایهخی ئەوان نه بووه.

ب- تیۆری فیمینیزی هاوچهرخ پیکهاتوو له کۆمه له تیۆری شیکردنه وهی دهرونی، پۆست مۆدیرن و فیمینیزی ئیسلامی. له سالانی نه وه ده کانی سه ده ی رابردوو وهک دهرئه نجامی روانگه ی پۆست مۆدیرنیزم، پۆست ستراکچرالیزم، پۆست کۆلونیالیزم و فیمینیسته فه ره نسیه کان، دهرکه وتن. ژن و پیاو له دیدی ئەوان یه کسان نین و گرنگی به جیاوازییه بایۆلۆجیه کانی نیوان ههردوو رهگه ز ده دن، کار به میتۆدی جیندهرناسی ده کهن بۆ شیکردنه وهی جیاوازییه فیزیکیه کانی ژنان و پیاوان ههروه ها جیاوازییه کانی نیوان خودی ژنان هه ر بۆیه چه مکگه لی وهک فه لسه فه و جه وه ره گه رای ی و هه قیقه تی گشتگیر له لای ئەوان جینگه ی بایه خ نین.

ج- ژنانی کۆمه لگا ئیسلامیه کان به سود وه رگرتیان له دیدگای شه پۆلی سییه می بزاقی ژنانی خۆرئاوا که له سه ر بنه مای جیاوازی رهگهزی و یه کسان ی جیندهری دامه زراوه، توانیان ده سه ته واژه ی فیمینیزی ئیسلامی په ره پێده ن و تیایدا به ژبانی سه ته میدیه یی ژنانی کۆمه لگا ئیسلامیه کاند ا بچنه وه و په نجه بخره نه سه ر ئەو ده قه ئایینیانه ی که به باوه ری ئەوان له لایهن و پیاوان و سیسته می پیاوسالاری به هه له شیکراونه ته وه. ئەوان جه خت له سه ر هیچ چه شنه مۆدیلێکی نوێ بۆ ژبانی ئافره تان ناکه نه وه به لکو پێیان وایه قورئان ته واوی مافه کانی ژنانی له به رچاو گرتوو و پینگه ی ئافره تانی به رز نر خاندوو ه. ئەوه ی پێویسته ده سکاری بکریت دهرشته وه ی ئەو ده قانه ن که پیاوان بۆ به رژه وه ندی خۆیان و پته وکردنی زیاتری ده سه لات ی خۆیان به سه ر ژناندا شیکردنه وه یان بۆ کردوون.

۴-۲- راسپاردهو پیشنیا ره کانی توژی نه وه که:

أ- تیۆره کانی فیمینیزی پێویستیان به شروقه کردن و راقه کردنی توژی نه وه ی زانستی ورد و زیاتر هه یه به زمانی کوردی، ههروه ها وه رگیرانی کتێبه کانی تیۆرقانه فیمینیسته کان.

ب- به تایبهت ریکخراوه کانی ژنان له کوردستان پێویسته شاره زایی وردیان له سه ر تیۆره کانی فیمینیزی رۆژئاوایی هه بیته، بۆ ئەوه ی بتوانن میکانیزی کارکردن و پلانی داها توویان به جورئ

دابړېژن له گهل ژيان و پيداويستيبه كان و خواستى ژنانى كوردستان بگونجيت و نه كه ونه نه و هه لانه ي كه فيمينيزمى خورئاوايى تيبكه وت و بوه هوى له كه داربوونى بزوتنه وه كه.

په راويىز:

pimps* به و كه سه ده گوتريىت كه به داهاى له شفرؤشپك ده ژى، يان به نمايشكردنى په پوهندى خؤشه ويستى قوربانيبه كه بؤ له شفرؤشى راده كي شپت، به تايبه تى نه و هه رزه كارانه ده كه نه ئامانج كه له توندوتيزى جه سته يى يان سيكسى له ماله وه رزگاربان بووه، له پرووى ئابورى و كؤمه لايه تى و سيكسييه وه لاوازن، به وه رگرتنى رؤلى هاوپرى كور (boy friend) خؤشه ويسته كه ي په لكيشى ناو جيهانى سيكسى ده كات و له كؤتايدا په نا بؤ توندوتيزى، ليدان، ده سترديزى به كؤمه ل و زيندانى كردن، ده بات.

سه رچاوه كان:

1. ئيستؤپ، ئانتؤنى. (2019). نه ست له دهر ونشيكارى فرؤيد و لاكان، ناوه ندى رؤشنيبرى ره هه ند، سليمانى.
2. محمه د، كارزان. (2008). ره وته كانى فيمينيزم چه مك و تيؤر و شروقه، چاپخانه ي ته وار، سليمانى، هه ريىمى كوردستانى عيراق.
3. بوقرار، سيمؤن دى. (2021). ره گه زى دووه م، و: كارزان كاوسين و نه وانيتتر، ده زگاي ئايدىا بؤ فكر و ليكؤلينه وه، سليمانى.
4. كؤهين، برؤس. (2014)، بنه ماکانى كؤمه لئاسى، و: چه كؤ نه حمه دى، چاپخانه ي رؤژه هلات، هه ولير.
5. حمه م، ئازاد. (2017). فيمينيزم، ده زگاي ئايدىا بؤ فكر و ليكؤلينه وه، سليمانى.
6. حمه م، دلير نه حمه د. (2018). ره هه نده كانى ببرى سياسى، چاپخانه ي كارؤ، سليمانى.
7. كؤله نئاي، ئه ليكسه ندرا. (2018). رزگاربوونى ئافره ته كر يكاره كان، و: ساميه شاك ر سادق، چاپخانه ي شه هاب، هه ولير.
8. كؤله نئاي، ئه ليكسه ندرا. (2006). ژنى سه رده م، و: ته يب عارف نه بوبه كر، چاپخانه ي تيشك، هه ولير.
9. مؤرگان، سيدؤ. (2021). بنه ماکانى زانستى دهر ونى، چاپخانه ي ميخه ك، تاران.
10. مه نوچيهر، موحنسى. (2006). ده روازه كانى كؤمه لئاسى، و: ريبوار سيوه يلى و نه وانيتتر، ده زگاي چاپ و بلاوكردنه وه ي موكرىانى، هه ولير.

گؤقاری قه لای زانست

گؤقاریکی زانستی وهرزی باوه پینکراوه له لایهن زانکوی لوبنانی فهرنسی درده چیت-ههولیر-کوردستان-عیراق

به رگی (۱۰) - ژماره (۱)، به هار ۲۰۲۵

ژماره ی تۆماری نیوده لته تی: ISSN 2518-6566 (Online) - ISSN 2518-6558 (Print)

11. ۱۰. خه مه ش، مه جده دین عومهر خه یرری. (۲۰۱۲). کۆمه لئاسی بابته و میتۆد له گه ل جه ختکردن له سه ر کۆمه لگای عه ره بی، و: عه بدولله خورشید و نه وانیتیر، ده زگای چاپ و بلاوکردنه وه ی رۆژه لآت، هه ولیر.
12. ۱۱. گیدنز، نه نتۆنی. (۲۰۱۳). ده روازه یه کی ره خنه یی بۆ کۆمه لئاسی، و: ئارام نه مین شوانی، چاپخانه ی رۆژه لآت، هه ولیر.
13. ۱۲. نه لحه سه ن، ئیحسان محه مه د. (۲۰۱۲). ئینسکلۆپیدیای کۆمه لئاسی، و: دانا مه لا حه سه ن، ده زگای چاپ و په خشی سه رده م، سلیمانی.
14. ۱۳. فه ره داخی، مه اباد. (۲۰۰۵). ئازادکردنی میژوو، ده زگای چاپ و په خشی سه رده م، سلیمانی.
15. ۱۴. مو شیرزاده، حومه یرا. (۲۰۰۵). له بزاقه وه تا تیۆری کۆمه لایه تی، و: مراد حه کیم، ده زگای چاپ و بلاوکردنه وه ی مو کریانی، هه ولیر.
16. ۱۴. نه بریشه می، عه بدوللا. (بئ سالی چاپ). نه ته وه خوازی، و: سه لاحه دین ئاشتی، چاپخانه ی شقان، بئ شوینی چاپ.
17. ۱۵. بدوی، أحمد زکی. (بدون سنة الطبع). معجم مصطلحات العلوم الاجتماعية، مكتبة لبنان، بیروت.
18. ۱۶. خلیل، احمد خلیل. (۲۰۰۸). موسوعة لاند الفلسفة النقدية والتقنية، المجلد الثالث، دار عویدات للنشر والطباعة، بیروت، لبنان.
19. ۱۷. ماکیفر، ر. م. بیدج، شارلز. (۱۹۷۴). المجتمع، و: علی احمد عیسی، مؤسسة فرانکلین للطباعة والنشر، مكتبة النهضة المصرية، الجزء الاول، ط ۳، القاهرة.
20. أمین، قاسم. (۲۰۱۲). تحرير المرأة، مؤسسة هنداوی للتعليم والثقافة، القاهرة.
21. الترابی، حسن عبالله. (۲۰۰۰). المرأة بين الأصول والتقاليد، مركز دراسات المرأة، الكويت.
22. سلیمان، صالح. (۲۰۱۳). النظرية النسوية ودراسة التفاوت الاجتماعي، المجلة الاجتماعية القومية، المجلد الخمسون،
23. المرابط، أسماء. (۲۰۱۳). التفاوت بين اخلاقيات الزواج على مستوى القرآن الكريم والتأويلات الفقهية، www.asma-lamrabet.com
24. المرینیسی، فاطمة. (۲۰۰۵). ما وراء الحجاب الجنس كهندسة اجتماعية، ت: فاطمة الزهراء أزرویل، المركز الثقافي العربي، ط ۴، الدار البيضاء، المغرب.
25. دیمتری أفییرینوس، فروید و نفسانية المرأة، www.maaber.50megas.com
26. Barlas, Asma. (2002). Believing W0men in Islam. University of Texas Press.

27. Butler, Judith. (2004). *Undoing Gender*, Routledge, New York.
28. Butler, Judith. (1990). *Gender Trouble Feminist and the Subversion of Identity*, Routledge, New York.
29. Dworkin, Andrea & Mackinnon, Catharine A. (1988). *Pornography and Civil Rights A New Day for Women's Equality*. Library of Congress.
30. Engels, Fridrich. (2005). *The Condition of the Working-Class in England in 1844*. (F. K. Wischnewetzky, Trans.) London.
31. Giroux, Henry A. (1991). *Postmodernism Feminist and Cultural Politics*. New York: university of New York Press.
32. Hanisch, Carol. (2006). *The Persnol is Political the Women's Liberation Movement Classic with a New Exploratory Introduction*. Retrieved from www.carolhanisch.com
33. Kollontai, Alexandra. (1972). *Love and the New Morality*. (A. Holt, Trans.) Falling Wall Press.
34. Kollontai, Alexandra. (1977). *Cobmmunism and the Family*. (A. Holt, Trans.) Retrieved from www.marxists.org
35. Kollontai, Alexandra. (1984). *Society and Motherhood*. (S. Ryan, Trans.) Progress Publisher. Retrieved from www.marxists.org
36. Kollontai, Alexandra. (1997). *The Social Basis of the Wome's Question*. (A. Holt, Trans.) Retrieved from www.marxists.org
37. Mackinnon, Catharine A. (1989). *Toward a Feminist Theory of the State*. Harvard University Press.
38. Mackinnon, Catharine A. (1979). *Sexual Harassment of Working Women*, Yale University Press, London.
39. Mill, John Stuart.(1999). *The Subjection of Women*. Pennslvania: Pennslvania State University.
40. Mill, John Stuart. (2003). *Autobiography*. London.
41. Nye, Andrea.(1985). *Feminist Theory and Philosophies of Man*. New York: Routledge.
42. Robb, Megan Eaton.(2021).*Newspapers and urban Life in Colonial India*. London: Oxford University Press.
43. School, H. L. (n.d.). <https://hls.harvard.edu>.
44. Stoller, Robert J. (1986). *Sex and Gender the Development of Masculinity and Femininity*. New York: Routledge.

Feminist Theory and Woman's Statuse in Contemporary Society

Fatima Murad Mala

Department of Sociology, College of Art, Salahaddin University, Erbil, Kurdistan Region, Iraq.

Email: arso42620@student.su.edu.krd

Asst. Prof. Dr. Mohammed Shwani

Department of Sociology, College of Art, Salahaddin University, Erbil, Kurdistan Region, Iraq.

Email: Mohammed.mohammed1@su.edu.krd

Keywords: *Theory, Statuse, Feminism, Society, Contemporary Society.*

Abstract

The Emergence of Classical Feminist Theory Back then The Development of Western Political Theory in The Nineteenth Century. Especially Between The 1830s and 1930s. It Coincides with The Emergence and Development of Sociology. A Group of Women Theorists in Europe and the United States Have Actively Involved in Identifying and Analyzing Social Phenomena and Problems. Their Contribution to Science Were no Less Than Those of Men Theorists. Of Those Who Have Made Significant Contribution of Feminist Theories Such as: (Mary Astell 1666-1731), (Mary Wortley Montagu 1689-1762), (Mary Wollstonecraft 1759-1797), (Abigail Adams 1744-1818). Currently, Many Different Theories from Different Cultures are Present in Contemporary Feminist Discourse. This Paper Focuses on these Theories and Their Roles in Enhancing the Status of Women. They Have Been Able to be Equal to Men in Society in Terms of Duties and Rights. What Feminists Have in a Goal of Raising the Status of Women in Society. This Rise is Never at the Expense of Declining the Status of Men, But Equality Between Them.

النظرية النسوية ومكانة المرأة في المجتمع المعاصر

ملخص:

يعود ظهور النظرية النسوية الكلاسيكية الى تطور النظرية السياسية الغربية في القرن التاسع عشر، خاصة بين سنوات ۱۸۳۰ الى ۱۹۳۰. بالتزامن مع ظهور وتطور علم اجتماع. من قبل مجموعة من المنظرات في أوروبا والولايات المتحدة. فقد كن شاركووا بنشاط في تحديد وتحليل الظواهر والمشاكل الاجتماعية، كانت مساهماتهن في العلم لا تقل عن تلك التي قدمها المنظرون الذكور، من أولئك الذين قدموا مساهمات كبيرة في صياغة النظريات النسوية مثل: (ماري أستيل ۱۶۶۸-۱۷۲۱)، (ماري وارنلي مونتاجيو ۱۶۸۹-۱۷۶۲)، (أبيجيل أدامز ۱۷۴۴-۱۸۱۸). (ماري ولستن كرافت ۱۷۵۹-۱۷۹۷). في الوقت الحالي، العديد من النظريات الأخرى من ثقافات مختلفة لهم استعداد في الخطاب النسوي المعاصر. تركز هذه الدراسة على هذه النظريات ودورها في رفع المكانة المرأة التي استطاعت أن تكون موازية الى حد ما مع الرجل في الحقوق والواجبات في المجتمع. النقطة المشتركة بين النسويات هو هدف، وهو رفع المكانة المرأة في المجتمع وهذه المرطبة للمرأة ليست على حساب تراجع المكانة الرجل، انما مساواتهم كلاهما.